

SZAKDOLGOZAT

Diós Dominik Zoltán

2024

Magyar Agrár és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet

Tájrendező és kertépítő mérnöki alapképzési szak

Kertépítő specializáció

A magyarországi japánkertek és a japánkert tervezők, szakértők gondolkodása

Belső konzulens: Dr. Eplényi Anna Vivien

Belső konzulens tanszéke: Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék

Készítette: Diós Dominik Zoltán

Budapest

2024

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	1
Motiváció	1
Cél	2
Módszertan	2
Japán nevek és szavak kiejtése.....	2
A japán kert	3
A japán kertek kronologikus áttekintése	4
A japán kertek fajtái	12
A japánkert	15
Az autentikusság kérdése	15
A világban	18
Magyarországon	19
Interjúk	23
Gódórné Hazenauer Zita	23
Bíró Tamás	37
Dani Zoltán.....	45
Interjúk reflexiója	55
Összegzés	65
Irodalomjegyzék.....	66
Írott forrás.....	66
Internetes forrás	66
Ábrajegyzék	67

Bevezetés

„Gyümölcsös virul.

Kertészkedő, fehér fők

egymáshoz bújnak.”

Mukai Kyorai haiku

Horváth Ödön fordítása

A japán kertek egyedülálló szépséggel és kifinomultsággal rendelkező zöld területek, ahol a természet, az ember és a spirituális harmónia egységet alkot. Ezek a kertek évszázadok óta jelentős szerepet töltenek be a japán kultúrában, és mélyen gyökereznek a japán esztétika és filozófia világában.

Motiváció

Az elmúlt években az érdeklődésem és szakmai kutatásaim fő irányvonala a távol-keleti kultúrák, különösen a japán kultúra. Ennek a folyamatnak köszönhetően átfogó tudást szereztem a japán nyelv és kultúra terén, melynek összegzését és elemzését tűztem ki ezen szakdolgozat keretein belül.

A további szakmai fejlődésem és a kutatási téma iránti elköteleződésemmel, egy tanulmányi útban nyilvánul meg, mely során 2024 nyarán tervezem felkeresni és tanulmányozni Tokió és Kiotó nevezetes kertjeit és parkjait. Ez a lehetőség számomra lehetővé teszi, hogy elmélyülten megismerjem a japán kertművészet és kertkultúra legfontosabb jellemzőit.

Továbbá terveim között szerepel a mesterdiplomám megszerzése Japánban, valamint az ottani szakmai karrierem építése ezen a területen. Arra törekszem, hogy részt vegyek a japán kertek megőrzésében és fejlesztésében, hozzájárulva ezzel a japán kultúra értékeinek továbbadásához a jövő generációi számára.

Cél

Szakdolgozatom célja bemutatni a japán kerteket, megragadni az esszenciális és nélkülözhetlen alappilléreit és ezen tudás birtokában megvizsgálni a Magyarországon lévő japánkerteket és japánstílusú kerteket, valamint, hogy ezen kertek tervezése, kivitelezése és fenntartása milyen tényezők miatt és mennyire másul, torzul meg az eredeti Japánban lévő kertekhez képest. Ezeknek a torzulásoknak az okait és mértékét szeretném feltárni és megtalálni a Magyarországon alkalmazható alappilléreket.

Módszertan

Az előbb említett célhoz többféleképpen tudok eljutni és sok mód van rá, hogy ezt a kérdést meg tudjam válaszolni. Az első módszertan, amit alkalmaztam az az interjú készítés. Olyan Magyarországon tevékenykedő vagy tevékenységet folytatott szakértőkkel készítettem interjút, akik több szálon kapcsolódnak és jártassak a japán kertkultúrában. Mindegyiküknek hasonló kérdéseket tettem fel, de személyre szabva a Magyarországon lévő japán kertek és japán stílusú kertek több tényezőjével kapcsolatban. Mindegyik fázist több, különböző szempont szerint értékeltem és hasonlítottam össze, emellett kapcsoltam mindegyik interjú alanyomhoz egy-egy magyarországi japánkertet vagy japán stílusú kertet, amely kötődik hozzájuk és amelyet terveztek, kiviteleztek vagy fenntartanak. Ezeket a kerteket összehasonlítottam több fontos forrással és szakirodalommal például, éves kertfenntartási tervvel vagy japán kerttervezők kézi irataival, hogy megtaláljam a különbségeket ezeken a területeken.

Japán nevek és szavak kiejtése

A szakdolgozatom során gyakran használlok japán kifejezéseket és főneveket, ezért a könnyebb internetes kereshetőség és az olvashatóság érdekében szeretném tisztázni ezek kiejtését. A Hepburn-féle átírást fogom használni, amely szerint a magánhangzók többé kevésbé az olasz (és magyar) nyelv szerint, a mássalhangzókat pedig angol nyelv szerint olvasandóak.

Az „a” → „á” hanggá „u” → „ü” hanggá változik. Ezek mellett pár mássalhangzó kiejtése különbözik a magyarétól. A „ch” → „cs” lesz, a „j” → „dzs”, a „s” → „sz”, a „ts” → „c”, a „y” pedig „j” lesz. Az u és o magánhangzók felé helyezett vízszintes vonal (ū és ō) a magánhangzó meghosszabbításául szolgál.

Ezek mellett több névben is fontos jelentést hordozó szavak vannak, amik sokat elárulnak a kertről vagy helyszínről. Japánul a tera (szóösszetételekben zöngésedik ezért dera vagy ji) a buddhista templomokat és kolostorokat jelenti. Például Kinkaku-ji (Kinkákü-dzsi) vagy Saihō-ji (Szájhó-dzsi) /Koke-dera (Koke-derá) esetében már tudjuk, hogy buddhista létesítményekről van szó. A shintō szentélyek (sosem templomok csak szentélyek) esetében ezeket miya-nak (szóösszetételben jinja-nak vagy jingū-nek) hívjuk. Például Meiji Jingū (Mejdzsi Dzsingű).

A japán kert

Japán földrajzi sokszínűsége kiemelkedő, Okinawa fehér homokos tengerpartjaitól Tokió ősszel vörösre festődő parkjain át Hokkaido havas tájáig, számtalan különböző tájjal találkozhatunk. Ezen változatosság mellett általánosságban elmondható, hogy Japán egy domborzatában sokféle, párában gazdag szigetország, mely folyamatosan formálódik és változik a természeti erők, mint például a földrengések és tsunamik hatására, amelyek sokszor emberéleteket is követelnek.

Ezen természeti jelenségek és a változatos táj hozzájárultak Japán ősi és önálló vallásának, a shintō-nak, kialakulásához. A shintō egy természeti vallás, melyben számos istenség - vagy ahogy őket hívják, a kamik - található, és akik inkább szellemek formájában jelennek meg, és bármilyen természeti elemet, épületet vagy tárgyat megtestesíthetnek, legyen az fa, kő, folyó vagy éppen egy hegy. Ennek a vallásnak a természet iránti mély tisztelete és szeretete szorosan összefonódott a japán emberek életével és kultúrájával.

Ebből a természettel való mély kapcsolatból fakad az a tisztelet, amit a japán emberek ma is gyakorolnak a természet iránt, ez számos művészeti ágban megnyilvánul, köztük a kertművészetben is.

A japán kertek általános jellemzőinek meghatározása kihívást jelenthet, mivel a japán kert fogalma rendkívül sokszínű és sokféle variációban megjelenik a több százéves történelmi és kulturális háttéréből fakadóan. Az általános jellemzők kifejtése mellett inkább az általános érzésekre és hangulatokra összpontosítunk, amelyeket egy japán kert általában kivált a megfigyelőből. A legtöbb ember számára egy japán kert az nyugalom és a természettel való harmónia érzetét kelti, ami meglehetősen közel áll az alapvető jellemzőkhöz.

A japán kertek egyik állandó vonása a természet interpretálása. A kert célja megérteni és visszaadni a természet szépségét, amit különböző módon valósíthatnak meg, például a

növények metszésével, elrendezésével, a kövek kiválasztásával és elhelyezésével, valamint a kialakítással és más elemekkel. A japán kertek jellege függetlenül attól, hogy milyen stílusban épültek, mindig közel áll a természethez, és inspirációjukat a természet értékeiből és szépségéből merítik. (Ferenczy, 1992)

A japán kertek kronologikus áttekintése

A magyarországi japán kertek különböző típusai mellett a tervezők is változatos korszakokból inspirálódnak. A különböző japán kertek közötti különbségek megértése és az ezeknek a kialakulásához vezető út történetének ismerete kiemelkedő fontosságú a magyarországi japánkertek megértéséhez. (Ferenczy, 1992) (INT-01) (INT-05)

Nara-kor (710 – 794)

A Nara-korszak, elnevezése a főváros, a Kyōtō mellett a Yamato síkság belsejében fekvő Nara város nevéből származik, jellemzője az erős kínai és koreai hatás és érdeklődés ezen kultúrák építésze és művésze felé. A formális kerttervezés a buddhizmussal együtt, ebben a korban érkezett meg Kínából Japánba. Ezeknek, a kínai elődjeik által erősen befolyásolt kerteknek a fő jellemzői közé tartozott egy tó, szigetekkel és kőcsoportokkal, kerítések és virágok. Ebből a korból nem maradtak meg kertek, de illusztrációk, festmények és rekonstrukciók képesek visszaadni az akkori kertkultúrát. (INT-03)

1. ábra Heijōkyū Tōin-teien, A keleti palota kertjének 1998-as rekonstrukciója (Nara)

Heian-kor (794 – 1185)

A Heian-kor nevét az akkori fővárosról, Heian-kyō-ról (mai Kyōtō), kapta. A korszak jellemző eseményei közé tartoznak a három nagyhatalmú klán véres viszályai, a Buddhizmus új irányzatainak kialakulása, valamint az arisztokratikus társadalom kultúrájának virágzása. Az utóbbi kettő hatott legnagyobb mértékben a kertekre és tájépítészetre.

A két ezoterikus, titkos új irányzat mellett megjelent egy harmadik is a buddhizmusban, az Amida-kultusz. Amida buddha székhelye a Nyugati Paradicsom, amely inspirálta a kor Paradicsomkertjeit. Ezek a kertek főbb elemei a lótuszos tó, szigetek, hidak és a Buddha csarnok. Az Uji városában, 1052-ben építtetett és mai napi fennálló Byōdō-in (Az egyenlőség temploma / Főnix-csarnok)

2. ábra Byōdō-in (Uji)

kertje, az egyik leghíresebb és legszebb Paradicsomkert, ahol az Amida kultusz hatását gyakorolta a kertépítésre. (Marc & Jiro, Sakuteiki: Visions of the Japanese Garden, 2008)

A "shinden-zukuri" is, egy Kínából eredő, de hagyományos japán építészeti stílus, amely a Heian-kor időszakára vezethető vissza. A shinden-zukuri stílus az arisztokratikus és nemesi családok rezidenciáinak, különösen az arisztokratikus udvarházaknak tervezésére és építésére vonatkozik. A főépület több fedett folyósóval csatlakozott más épületekhez, ahonnan újabb folyosók vezettek a déli fekvésű tavas kertekhez, ahol gyakran

3. ábra Shinden-zukuri stílusú Higashi Sanjoden modellje (Kyoto)

csónakáztak és hidakkal összekötött szigetek is épültek. Fontos megjegyezni, hogy a Heian-kor palotakertjei és tavai szórakozásra, gyönyörködésre voltak használatosak. A kor második felében a főúri tavaskertek a buddhista Paradicsomkertek valamennyire összeolvadtak.

(INT-04)

A kor egy másik megemlékezésre méltó alkotása a Sakuteiki, A Sakuteiki egy híres japán kertészeti kézikönyv, amelyet a Heian-korban írtak. A könyvet valószínűleg Tachibana no Toshitsuna nevű japán arisztokrata írta a 11. században. A Sakuteiki egy nem illusztrált útmutató a japán kertépítészet és tájépítészet terén, amely a Heian-kor stílusát és elveit tükrözi. A Sakuteiki bemutatja a kertek kialakításának elméletét és gyakorlatát, beleértve a vízi elemek, a kő elhelyezése, a növények választásának és elrendezésének módját. Emellett számos gyakorlati tanácsot és útmutatást tartalmaz a kerttervezők és tájépítészek számára, például a helyes talajválasztástól kezdve a kerti elemek megfelelő elhelyezéséig. A Sakuteiki az egyik

legrégebbi és legjelentősebb mű a japán kertépítészet és tájépítészet terén, amely segítségével betekintést nyerhetünk, hogy hogyan gondolkodtak és alkottak a japánok a kertek tervezése és létrehozása során a Heian-korban. (Ferenczy, 1992)

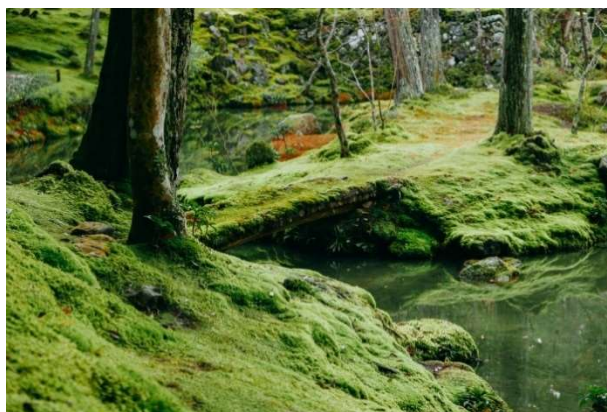
Kamakura-kor (1185 – 1333)

A korszakot az után nevezték el, hogy Minamoto Yoritomo a Kamakura városában állította fel katonai kormányzatának központját, amelyet általában Kamakura shogunátusnak ismernek. Ennek oka, hogy a civil vezetők képtelenek voltak az ország egyesítésére és összefogására, így lassan a szamurájrend átvette a hatalmat. Ebből kifolyólag erősödött meg a bushidō (szamuráj szellem) és a feudalizmus alapjai is.

A vidéki központok új katonai vezetői, a daimyōk váltak meghatározó szereplőkké. Az extravagáns díszítettség helyett az egyszerűség és a puritán szellem került előtérbe. A zen buddhizmus, mint új irányzat, mély hatást gyakorolt a kor művészetére és a szamurájkultúrára. Ez az irányzat a szemlélődést és a meditációt helyezte előtérbe, ösztönözve a belső elmélyülést.

A shinden-zukuri, az arisztokratikus paloták stílusa, helyét átadta a buke-zukuri és a shoin-zukuri építészeti stílusoknak, melyek egyszerűbbek és kisebb léptékűek voltak. A zen buddhizmus és a társadalmi-politikai változások hatására az extravagáns csónakázó kertek helyett absztraktabb, kisebb és elvontabb kertek váltak népszerűvé. Ezek a kertek általában templomok kertjei voltak, amelyeket a szerzetesek terveztek és építettek. Fő céljuk nem a látványosság, hanem a meditáció segítése, az elmélyülés és a befeléfordulás elősegítése volt. Az ilyen jellegű kertek egyik korai mestere Musō Soseki, más néven Musō Kokushi, volt, aki számos kiemelkedő kertet tervezett, köztük a Zuisen-ji kertjét Kamakurában és a Saihō-ji vagy Kokedera (Mohatemplom) kertjét Kyotóban. Az utóbbi, ami ma is áll, az egyik leghíresebb és legősibb kertek egyike, és híres a gazdag mohavegetációjáról, ami mindent beborít.

Eredetileg a kert valószínűleg paradicsomi kertként szolgált, az elrendezéséből adódóan. Azonban Musō Kokushi áttervezése során a kert már nem közvetítette ezt a paradicsomi motívumot. Inkább egy olyan kertté vált, amelyben minden lépéssel új perspektíva nyílik, és minden új szög újabb nézőpontot kínál. Ezáltal a kert egy állandóan változó tapasztalat forrása lett. A Saihō-ji kertje a

4. ábra Saihō-ji / Koke-dera (Moha templom) kertje (Kyoto)

japán kertművészet egyik jelentős példája, amelyben megfigyelhető a kőkeretek egyik elődje, egy gondosan elhelyezett kőből álló vízesés szerű elrendezés. (Ferenczy, 1992)

Muromachi-kor (1333 – 1573)

A korszak talán a szigetország történelmében az egyik legzavarosabb volt. Háborúk és klánok folyamatos, véget nem érő harcai súlyosan megviselték a japán népet. Az emberek nagy számban elhunytak, városok, templomok, épületek és kertek szenvedtek hatalmas pusztítást. A kulturális értékek elvesztése is jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy az emberek befelé forduljanak, és inkább a művészetek felé forduljanak a nehézségek közepette.

Ebben az időszakban számos hagyományos japán művészeti ág fejlődött ki, melyek a mai napig jelentős szerepet játszanak a japán kultúrában. Ilyen például az ikebana, a no-színház és a teaszertartás. A félrevonult vagy elüldözött értelmiségiek gyakran találtak menedéket kolostorokban, így ezek a helyek váltak a kultúra és művészetek központjaivá.

A kolostorokban élő szerzetesek és papok mindig is szoros kapcsolatot ápoltak a művészettel. Sokan közülük teamesterek, festők, szobrászok, kaligráfusok vagy kertművészek voltak, gyakran több művészeti ágban jeleskedtek egyszerre. Ennek köszönhetően a kolostorok nemcsak a spirituális fejlődés és meditáció helyei voltak, hanem olyan központok is, ahol a művészet és kultúra virágzott, és ahol az emberi kreativitás szabadon kibontakozhatott.

A kor történései és eseményei jelentős változásokat hoztak a kertművészet területén is, azonban érdekes módon ezek az új irányzatok nem egyazon úton haladtak, hanem két teljesen ellentétes irányba mutatnak. Az egyik irányzat a tájképi, gyönyörködtető kertek kifejlődése, melyeknek legismertebb képviselői közé tartozik a Kinkakuji (Arany Pavilon) és a Ginkakuji (Ezüst Pavilon) tavaskertjei. Ezek a kertek szoros kapcsolatban állnak a főúri villák kertjeivel, eredetileg azoknak a kényelmét és szépségét szolgálták, és hordozzák a buddhista templomok jellegzetes jegyeit is.

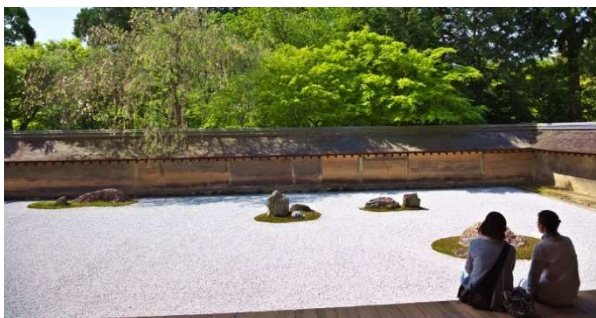

5. ábra Kinkaku-ji (Arany Pavilon) (Kyoto)

Ellentétben az előző említett tájképi kertekkel, egy másik jelentős fejlemény a karesansui-k, azaz a szárazkertek kialakulása volt, melyeket homok vagy murva, valamint nagyobb sziklák alkalmazásával terveztek. Az elnevezése a japán "kare" (száraz) és "sansui" (hegyek és víz

tájképe) szavakból ered. Ez a kertkialakítás absztraktabb, elvontabb jellegű, és szorosan kapcsolódik a zen buddhizmushoz. (Ferenczy, 1992)

A karesansui-k általában kolostorok és templomok kertjeiben találhatóak, mivel kisebbek és költséghatékonyabbak voltak, mint a nagyobb, tájképi kertek. A kertek tervezői többnyire zen buddhista szerzetesek, akik a kertek fenntartásáért is felelősek. A karesansui murvája jelképezi a vizet, amelybe a szerzetesek különböző mintákat rajzolnak, ezáltal gyakorolva a meditációt, hogy

6. ábra Ryōan-ji szárazkertje (Kyoto)

kiürítsék az elméjüket és elérjék a mentális nyugalmat. A nagyobb sziklák általában természeti formációkat jelképeznek, például hegyeket vagy vízeséseket, amelyeket akár a kertből láthatóak. (INT-16)

A szárazkertek fő funkciója nem a hagyományos sétálás, hanem a szemlélődés és az élmény átadása a tekintő számára. Mindenki más és más üzenetet találhat ezekben a kertekben, amelyek arra ösztönzik az embert, hogy elmélkedjen, és felfedezze a belső békéjét és harmóniáját.

Azuchi – Momoyama-kor (1573 – 1603)

A japán történelem e korszakában, bár rövidege ellenére, számos jelentős kertművészeti és építészeti újítás történt, amelyek mély nyomot hagytak a japán kultúrában. Ebben az átmeneti korban, amelyet a háborúk és vérengzések jellemeztek, megjelent a "shoin zukuri" építészeti stílus, amely a puritán, egyszerű formákkal rendelkező és a katonai vezetői házakra jellemző stílus volt. Ez a stílus, mely a Momoyama és az azt követő Edo korszakban terjedt el, a mai napig meghatározó elemét képezi a hagyományos japán építészeti stílusnak.

7. ábra Shoin-zukuri stílusú épület

Ebben a korban is érvényesek voltak a korábbi korok kertépítészeti trendjei, a szárazkertek, hidakkal, tavakkal, dombokkal díszített kertek és már a Muromachi-korban megjelent,

teakertek. Ebben a korban váltak népszerűvé a teaszertartással és teaházakkal együtt. A teakertek vagy más néven „chaniwa,” és a hozzájuk vezető út a „roji”, már korábban is megjelentek a tea ceremóniák helyszíneként, de az igazi fejlődésüket az Azuchi-Momoyama korszakban érték el, amikor kortárs teamesterek finomították és tökéletesítették tervezésüket, és átírták őket a "wabi" vagyis a rusztikus egyszerűség szemléletével, amiért a mai napig elismerik őket.

A teakertek jellemzően egyszerűek és haszonelvűséget követik. Nem lenyűgözni szeretnének, hanem lelkileg előkészíteni a teaceremóniára, amely általában egy békés összefüggés volt. Ennek megfelelően a növényzet sem színes és gyönyörű, hanem egyszerű monokróm, maximum egy két különböző szín és textúra. A teaház ajtaja apró és keskeny volta miatt, arra kényszerítette a látogatókat, hogy meghajoljanak és a kardjukat se tudják kényelmesen behozni a többségében shoin stílusú teaházba. Egy lépőköves út a „tobi-ishi” vezet a kert bejáratától a teaházig, amely tudatosan nem egyenes és nehezen használható, hogy a látogató átszellemüljön a ceremóniára. A

8. ábra „roji” teaházzal, lépőkövekkel és lámpással

„tōrō” kőlámpások világítják meg a kertet, hiszen többségében a teaceremóniák este, naplemente után történtek és emellett díszítőértékük is meghatározó, amíg a „tsukubai” a mosakodó edény rituális tisztálkodásra szolgál a teaceremónia előtt. Ma Japánban számos teakert található, bár sokukat később épített nagyobb kertek részeként alakították ki. (Ferenczy, 1992)

Edo-kor (1600 – 1868)

Az Edo-korban Japán egyesült a Tokugawa sōgunátus hatalma alatt, a főváros átkerült Edo-ba (mai Tokyo), amíg a császár Kyoto-ban maradt formális hatalmat gyakorolva. Ez a hosszú békés időszak remek időszak volt a művészetek és kultúrafejlődésének, ami kihatott a kertművészetre is.

Az Edo-korban a kerttervezés eltávolodott a Muromachi-kor minimalizmusától, mivel az uralkodó osztály újra felfedezte az extravaganciát és a rekreációt. Az eredmény a nagy „kaiyushiki-teien” lett, amely egy nagy sétakert tavakkal, szigetekkel és mesterséges dombokkal, melyeket körbejárható útvonal mentén lehetett élvezni. Ezek a sétakertek általában tartalmaztak mást stílusú kerteket is például „iken-jiwa” -t (tavas kertet), „roji” -t (teakertet), vagy akár „karesansui” -t (szárazkertet) is.

9. ábra Átlagos sétakert, Suizenji park (Kumamoto)

Ezeknek a sétakerteknek az egyik típusa „daimyo-teien”, amely a daimyo (japán feudális uralkodó) által készített sétakert, melynek középpontjában egy tó található, amelyet vagy az Edo-i birtokán, vagy a tartomány kastélyvárosában készítettek. Ebben a kertben is megtalálhatóak a mesterséges tavak, a dombok és a szigetek, melyeket hidakkal köt össze.

10. ábra Tipikus daimyo kert, Ritsurin park (Takamatsu)

Ezek a nagy méretű kertek és más nagy gondossággal tervezett kertek alkalmazzák a „shakkei” -t a kölcsönvett táj technikáját, amely egy japán kerttervezési elv, ami arra utal, hogy a kert úgy van kialakítva, hogy lehetővé teszi egy távoli kilátást vagy táji elem (általában hegy vagy kastély) beemelését a kertbe, mintha azokat „kölcsön vennék”. A „shakkei” révén a kerttervezők megpróbálják bevonni a környező tájat vagy jelentős épületeket a kertbe mintha, ha az is a része lenne.

11. ábra Az Adachi szépművészeti múzeum kertje is alkalmazza a shakkei elvét

Az Edo-korban kialakult, nagy sétakertekkel ellentétben, kialakult a „tsuboniwa” kis kertek, amelyek a városi lakosság körében vált népszerűvé. A „tsubo” japán mértékegység (a két tatami matrac nagyságú terület, kb. 3,31 m²) a „niwa” pedig kertet jelent, tehát ebből adódóan kisebb léptékű kertről beszélünk. Kialakulásuk a japán városiasodás jellegének köszönhető, hiszen nagyon szorosan épültek egymáshoz a házak és emiatt egy nagyobb

12. ábra „tsubo niwa” kőlámpással

saját kert kialakítása kivitelezhetetlen lett volna a korban.

Ezek a mini kertek töltötték ki a kis udvarterületeket a városházák között, és egyfajta természettel való kapcsolatot biztosítottak a városban, valamint fényt és friss levegőt is. Méretükből adódóan általában csak kevés díszítő elemet tartalmaztak, csak pár növényrel.

Ez egy ma is népszerű kerttípus maradt azoknak, akik szeretnék egy kis zöld részt beilleszteni otthonukba, de nem rendelkeznek bőséges térrel, általában nagyobb házak, éttermek, hotelek és ryokanok (hagyományos japán fogadók) rendelkeznek ilyen kertekkel. (Ferenczy, 1992) (Marc, Japanese Garden Design, 1996)

Modern korok (1868 – napjainkig)

Meiji kor (1868-1912), Taishō kor (1912-1926), Shōwa kor (1926-1989), Heisei kor (1989-2019) és Reiwa kor (2019- napjainkig)

Japán megnyitja kapuit a majdnem háromszáz évig való teljes elzárkózás után, a nyugati és amerikai kapcsolatok nagy hatással bírtak a japán kultúrára és művészetekre. Japán gyors modernizáció és nyugatiasodás korszakába lépett. Nyugati stílusú városi parkokat építettek, és sok, korábban magán sétakertet megnyitottak a nyilvánosság felé. A politikusok és iparosok voltak a vezetői a modern, új sétakertek építésének, melyek gyakran tartalmaztak nyugati elemeket, mint például virágágyak és pázsitot, de fellelhetők bennük a hagyományos japán kerti elemek, mint lámpások és kerti hidak. Ezek közül sok kert épült a Tokyo-ban az új fővárosban, például a Kiyosumi Teien.

13. ábra Kiyosumi sétakert (Fukagawa, Tokyo)

Sok modern kerttervező tradicionális típusú japán kertet hozott létre, amibe gyakran vontak bele néhány új, modern ötletet is. Jó példák erre a Tofukuji zen kertje Kyoto-ban, vagy a még frissebbek, mint például az Madáchi Művészeti Múzeum kertjei.

14. ábra Tofukuji sakk mintás kertje (Kyoto)

Ezek mellett megjelentek a nyugati stílusú családi kertek is, amelyek alkalmasak rekreációra, sok fajta családi összejövetelre, de ezekben is megjelenik ugyanúgy valamilyen hagyományos japán elem akár csak a kert egy kis részében is. A japánok bármit, amit más kultúrából átvettek és hasznosítottak, mindig japán alapokon, a japán szellemiséggel átítatva valósítottak meg és ebből is adódik az ország és a kultúra különlegessége. (Ferenczy, 1992) (INT-01)

15. ábra A japán kertek történelme (saját)

A japán kertek fajtái

Mivel Magyarországon is különböző stílusú kertekről beszélünk, ezért fontos tisztáznunk ezeknek a kerteknek a jellegzetességeit. A japán kertek tervezése és kialakítása számos közös elvet követ, amelyek alapján csoportosíthatjuk ezeket a kerteket. Bár nincs merev szabályszerűség vagy egyértelműen meghatározott vonal, amely elválasztja egymástól a különböző stílusokat, a japán kertek gyakran összefonódnak, és nehezen elkülöníthetők. Azonban, ha megértjük a kertek funkcióit és kialakítási elveit, lehetőségünk nyílik csoportokat létrehozni, amelyek segítenek átlátni és értékelni ezeket a kerti rendkívüli értékekkel rendelkező kertművészeti műalkotásokat.

Csoportosíthatjuk őket kialakítási elvek szerint. Ezek a jellemzők minden kerttípusra leírhatóak. A japán kertek lehetnek tsuki-yama (hegyvidéki) vagy hira-niwa (síkvidéki) kialakításúak. A tsuki-yama kertekre jellemzőek a nagy magasságok, sziklák, akár vízesések is, a hira-niwa kertek ezzel ellentétben sík jellegűek, nincsenek vagy alig vannak magassági különbségek. (INT-18)

Mindkettő kerttípusnak 3 különböző fokozata lehet, attól függően mennyi követi az adott kert szabályait és törvényszerűségeit. Lehet egy kert „shin” (igazi) stílusú, amely ügyel a részletekre és minden jellemvonás megtalálható benne, szigorú

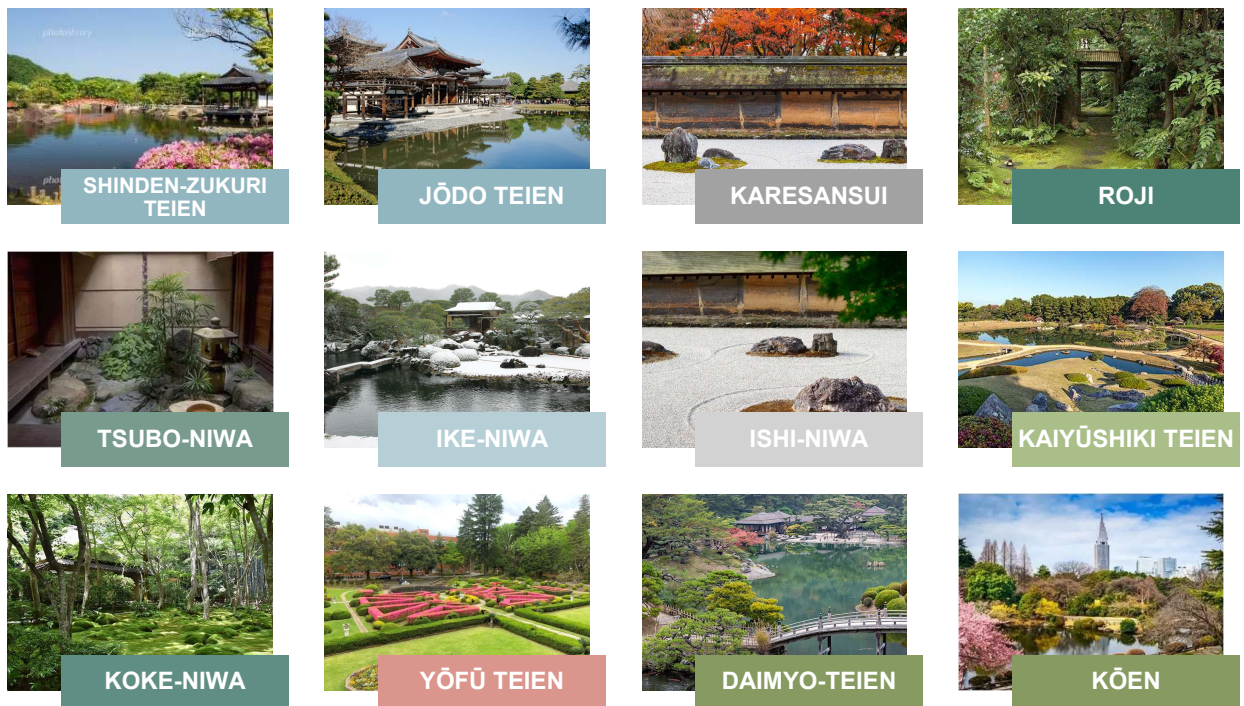

16. ábra shin-gyo-so elv a kalligráfiában

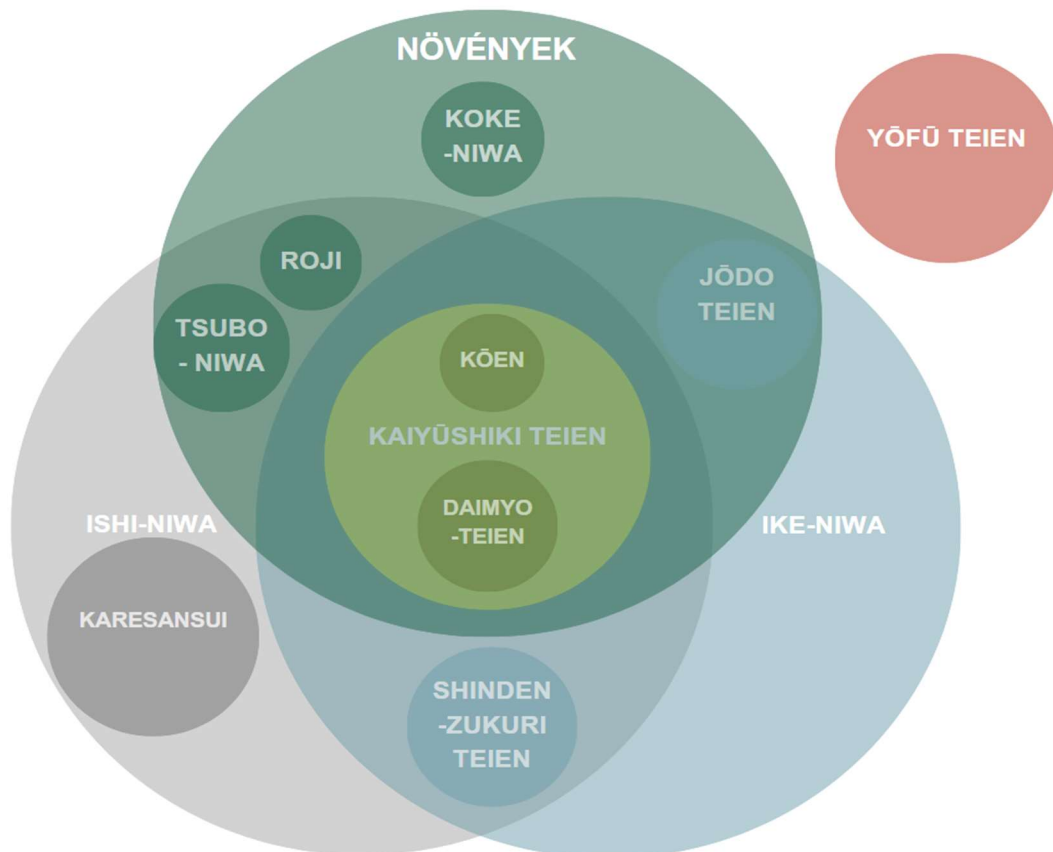
szabályoknak megfelel. A „gyo” (egyszerű) kert már kevésbé szabálykövető és részletgazdag, inkább csak jellegzetességek találhatók meg benne. A „so” (vázlatos) kert pedig a leglazább, legszabadabb kialakítású inkább csak motívumokkal teli. Ez a „shin-gyo-so” elv a japán élet és kultúra több más terén is felfedezhető, mint például kalligráfiában és fazekasságban.

Formailag még megkülönböztetjük a kerteket, jellegük szerint is. Ha megvizsgáljuk az adott kert funkcióját, anyaghasználatát és kialakítását nagyon sok csoportot tudunk létrehozni, de ezek képesek összeolvadni vagy átmenetet képezni egymás között, emiatt gyakran nem annyira tiszta a határ köztük. A japánok az alábbi kerteket különböztetik meg: (Ferenczy, 1992) (INT-17)

- **shinden-zukuri teien:** palotákhoz csatlakozó, csónakázó tájképi kertek
- **jōdo teien:** paradicsomkertek, buddhista vallási vonatkozású kertek
- **karesansui:** szárazkertek, általában buddhista templomoknál
- **chaniwa/chatei/roji:** teakert és az azon átvezető ösvény
- **tsubo-niwa:** kicsi kertek a ház belsejében
- **ike-niwa:** bármilyen tavas kert
- **ishi-niwa:** olyan kert, amiben a kő a fő alkotó elem (pl. karesansui)
- **kaiyūshiki teien:** sétakertek
- **koke-niwa:** olyan kertek, ahol a növényzet túlnyomó része moha
- **yōfū teien:** nyugati stílusú kertek
- **daimyo-teien:** daimyo kertek, tavas sétakert jellegűek
- **kōen:** közparkok

17. ábra japán kertek jelleg szerint (saját)

18. ábra A japán kertek Venn-diagramja (saját)

A japánkert

Az autentikusság kérdése

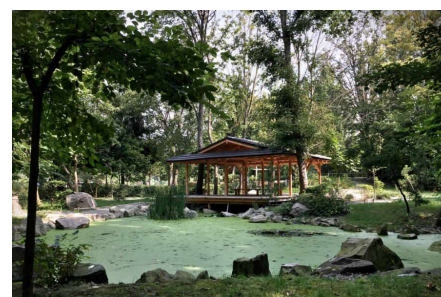
Nagyon fontos különbséget tennünk japán kert és japánkert között. Az előbbi, külön írt, japán kert kifejezés, a Japánban található autentikus kerteket jelenti, az eredetei japán kerteket, az utóbbi, egyben írt kifejezés, a japánkert, japán stílusú kert vagy japános kert pedig a Japánon kívül található kerteket jelenti, amelyeknek valamilyen kötődése van a japán kertkultúrához, megjelenésében, kialakításában vagy fenntartásában. Ez elég kényes és érzékeny téma, hiszen mindenkinek más a véleménye ebben a témában, hogy mi is számít japánkertnek. Az biztos és amiben mindenki egyetért, hogy az eredeti Japánban található japán kertek kulturális és esztétikai értéke megkérdőjelezhetetlen. Azonban a világ minden pontját találhatunk japánkerteket, ezeket a kerteket 3 kategóriába soroltam szakdolgozatomban a még pontosabb és korrektebb megfogalmazás végett.

A japán kertekhez legközelebb álló kategória a **Japánon kívüli japánkert**, ez a kert minden tényezőjében egyezik az eredeti japán kertekkel, tervezési és kivitelezési elvében és a fenntartás módjában megjelenik az eredeti japán szakértelem, annyi különbséggel, hogy Japán határain kívül található. Ilyen kert például az Egyesült Államokban, Oregon államban található, Portland Japanese Garden, amelynek tervezője, kivitelezője és fenntartója is japán és fontos kulturális központ és a kapocs a két ország között. (INT-10) (INT-18)

17. ábra Portland Japanese Garden
(Oregon, USA)

A második kategória a **japán közreműködésű kert**. Ez a japán kert típus, Japánon kívül található, de a kert valamilyen aspektusában megjelenik a japán autentikus szakértelem, japánok vettek részt a kert valamilyen életszakaszában, legyen az a kivitelezésben, tervezésben vagy a fenntartásban. Sokszor ezek a kertek elérik azt a minőséget, hogy átkerüljenek a Japánon kívüli japánkert kategóriába, de ehhez nagyon szoros japán kapcsolatokra van szükség. A szentendrei japánkert ebbe a kategóriába tartozik. Ennél a kertenél, a kert tervezője, kivitelezője és fenntartója, aki egy magyar ember, Dani Zoltán, Japánban tanult egy kertépítő cégnél, ahol magas minőségű,

18. ábra Szentendrei japánkert

autentikus tudásra tett szert. Emellett Dani Zoltán japán mestere elutazott Magyarországra és segített a kert tervezésében és kivitelezésében.

Az utolsó kategória, ami úgymond az autentikusság szempontjából a legmesszebb áll az japán kertektől, azok a **japán stílusú kertek**. Ez a japánkert típus is Japánon kívül található, a kert fő célja, hogy imitálja a japán kerteket és japán kerti hangulatot eredményezzen, ennek eszköze lehet orientalizáló vagy japonizáló kerti elemek vagy a kert kialakítása fenntartási módja, de nem jelenik meg az autentikus japán szakértelem, hanem az, csak imitálódik. Ilyen kert például a Margitszigeti japánkert, ahol a kert elnevezése és csak egyes elemek utalnak a japánkert jellegre, illetve a Zuglói japánkert, de ebben az esetben a kert hosszú történelme miatt bizonytalan a japán kerti szakértelem.

19. ábra Margitszigeti japánkert

Az egyetemen tanultak, a tanáraink szerint és az interjú alanyok által is megerősített szempontok, hogy mi szerint hívhatunk Magyarországon egy kertet japánkertnek, ezek a következők: ha a tervező vagy a kivitelező vagy a fenntartó japán és hivatalos japán kertépítészeti végzettsége vagy szakmai tudása, gyakorlata van, vagy ha a császári család valamelyik tagja ajándékozott a kertnek növényt vagy valami más kerti elemet.

Ha ezeket szempontokat vesszük figyelembe akkor Magyarországon kettő japánkert létezik. Az egyik a szentendrei japánkert, hiszen a kert tervezője, kivitelője és fenntartója Dani Zoltán, aki az egyik interjúalanyom és Kyotoban tanult egy hivatalos japán kertépítészeti cégnél és a szentendrei japánkert szárazkert megépítésében a Kyoto-i mestere is segített neki. A másik magyarországi japánkert az állatkert japánkertje, hiszen a kert 1999-es rekonstrukciójának az új arculatát japán kerttervező tervezte. Emellett nem szabad megfeledkezni a zuglói japánkerttről, hiszen a kert nagyon régi történelme ugyanúgy hatalmas értéket ad a kertnek annak ellenére, hogy nincs hivatalos japán kötődés, de ez sem bizonyított. (Gódorné Hazenaeuer, 2020)

JAPÁNKERT

Japánban található autentikus japánkert

JAPÁNON KÍVÜLI JAPÁNKERT

Japánon kívüli, teljes egészében autentikus japán tervezésű, építésű és fenntartású

JAPÁN KÖZREMŰKÖDÉSŰ KERT

Japánon kívüli, autentikus japán szakértelem jelenik meg a kert tervezésében, kitielezésében vagy fenntartásában

JAPÁN STÍLUSÚ KERT

Japánon kívüli, japán vagy orientalizáló elemeket tartalmaz és többé-kevésbé japán kerti hangulatot eredményez

20. ábra az autentikusság fajtái (legautentikusabb fent, legkevésbé autentikus lent)

A világban

A japánkertek azon kulturális értékek közé tartoznak, amelyek világszerte nagy tiszteletnek örvendenek és széles körben elterjedtek a keleti és nyugati kultúrák találkozásának eredményeként. A japán kertek megjelenése azonban nem korlátozódik kizárólag Japánra, világszerte találhatók olyan kertek, amelyek méltóságteljesen hordozzák a japán kertészeti művészetét és értékeit.

Az 1868-ban bekövetkezett Meiji restauráció az egyik legjelentősebb fordulópont volt Japán történelmében, amely megnyitotta az ország kapuit a külvilág felé. Az edo-i szamuráj rendszer megdőlésével és a Meiji császári rendszer megalakulásával Japán hosszú évszázadok után véget vetett az izolációs politikának (sakoku), és megkezdte modernizációs folyamatát. Az ország nyitottabbá vált a külvilág irányában, ami lehetővé tette a kulturális és gazdasági kapcsolatok bővülését más országokkal. (INT-19)

Ennek eredményeként Japán kulturális és művészeti hatásai elkezdtek terjedni az egész világon, beleértve a kertművészet területét is. Főként a japonizmus által, ami a nyugati művészetben és kultúrában megnyilvánuló japán hatások és inspirációk megjelenését jelenti.

Josiah Conder, a 19. század végén és a 20. század elején tevékenykedő angol építész és kerttervező, kiemelkedő szerepet játszott a japán kertek megismertetésében és népszerűsítésében az európai és észak-amerikai közönség körében. Munkássága révén könyveket publikált köztük a japán tájépítészetről, amely így könnyen eljutott az angolszász lakossághoz. (Gódorné Hazenaeuer, 2020) (INT-11)

Az egyik legkorábbi európai japánkert Alan de Tatton látogatásának köszönhető, az 1910-es londoni anglo-japán kiállítás inspirálta őt, hogy kertet alakítson ki Tattonban. Japán munkások segítségével létrehozták Európa „legjobb példáját” a japán kertek terén.

Az Egyesült Államokban a San Franciscó-i Japanese Tea Garden az ország egyik legrégebbi japánkertje, amelyet 1894-ben nyitottak meg a nagyközönség számára. A kert folyamatosan fejlődik és változik, miközben megőrzi eredeti báját és misztikumát, és folyamatosan vonzza a látogatókat a japán kultúra és kertművészet iránt érdeklődők számára.

21. ábra Japanese Tea Garden 1966-ban (San Francisco, USA)

A 20. és 21. században Európában, az Egyesült Államokban és világszerte létrejött japánkertek jelentős része japán szakemberek bevonásával tervezett és létrehozott művek. Ezek a kertek gyakran képviselik a japán kertművészet hagyományait és esztétikáját, amelyek összekapcsolják a kultúrákat és hozzájárulnak a japán kultúra globális elterjesztéséhez. Az ilyen helyszínek kulturális hidakat képeznek a világ különböző részei és Japán között, elősegítve a kulturális és művészeti kapcsolatokat.

A világ leghíresebb japánon kívüli japán kertjei a római, melyet 1959-ben alapítottak Olaszországban, az Olasz- Japán Kulturális Alapítvány támogatásával. Ezt követi az angliai Kew Gardens japán kertje, amelyet 1996-ban nyitottak meg Londonban. Az amerikai San Franciscó-i Japanese Tea Garden, mely 1894-ben nyitott meg és az egyik legrégebbi japán kert

22. ábra Giardino giapponese (Róma)

Észak-Amerikában. Végül, de nem utolsósorban, az ausztrál Cowra Japanese Garden & Cultural Centre kertje, melyet 1979-ben nyitottak meg és mutatja be a japán kertművészet különféle aspektusait. Ezek a kertek nem csupán turisztikai vonzerők, hanem kulturális hidak is, amelyek segítik a japán kultúra és kertművészet globális elterjedését és megértését.

Magyarországon

A 19. század első felében Európában és Magyarországon is jelentős népszerűségnek örvendett a japán kultúra, amelyet a japonizmus nevű művészeti és kulturális mozgalomként jelent meg. Ez a mozgalom az egyre növekvő érdeklődést és keresletet jelentette Japán művészetére és kultúrájára. Magyarországon többféle formában mutatkozott meg, közülük az egyik legjelentősebb, a japán kultúra megjelenése a Budapest Székesfővárosi Községi Kertészképző Iskola (ma Varga Márton Kertészeti és Földmérési Technikum és Kollégium) akkori japánkertje.

Az 1928-ban létrehozott japánkertet Varga Márton, az intézet korábbi vezetője tervezte és építette. A kert kialakítása során a daimyo kerti stílus jellegzetességeire összpontosítottak. A kert fő jellegzetessége a sziget rendszere, melyet íves kőhíddal és lépőkövekkel kötöttek össze. Emellett a területen bambuszliget és azumaya,

23. ábra A zuglói japánkert 1930 körül (Forrás: Gódorné Hazenauer Zita)

azaz japán kerti elmélkedő/kilátó építmény és autentikus kőlámpások is találhatóak. Ez a kert Magyarországon a kor egyetlen japánkertje volt, melyet 1931-ben Takamatsu herceg és Kikoku hercegné is Budapesti látogatásuk során feltételezhetően meglátogatott. Ez a kert Japán által inspirált tervezési és kertművészeti elveket alkalmazva hozta létre az japán kert élményét, amely különleges hangulatával és jellegzetes elemekkel gazdagította az akkori magyar kertépítészet palettáját.

A Margitszigeten elhelyezkedő kert arculatát Magyar György építette. A sziklakert megépítése 1925-26 között zajlott, melyet 1936-ban a jelenleg is látható tórendszer kialakítása követett. 1961-ben jelentős felújításon esett át a kert, és ezt követően 1970-ben nyílt meg hivatalosan a "Margit-szigeti Japánkert" a nagyközönség előtt. A 2013-as renováció során új növények kerültek telepítésre, burkolatokat cseréltek,

24. ábra A margitszigeti japán stílusú kert vízesése

padokat és csobogókat reformáltak. A kert kialakítása a távol-keleti stílusokat követi, mely egyedi és hangulatos parkrészt eredményez, melyben ritka növényfajták is megtalálhatók. A kert területén tórendszer található, melyet csatornák és patakok kötnek össze, lehetőséget adva a látogatóknak a felfedezésre. A kanyargós ösvényeket több százéves fák és értékes örökzöldek szegélyezik, tovább fokozva a kert élményét. Azonban fontos kiemelni, hogy ez a kert japán kötődés hiányában csak egy japán stílusjegyekkel rendelkező kert és nem japánkert, de ez semmiképpen sem csökkenti a kert esztétikai és történelmi értékét. (INT-12)

Budapest és Magyarország második japánkertjének története Kiácz György tervezésével és megvalósításával kezdődött 1963-ban. Az állatkerti kert kezdetben két üres dombra telepített növények tették látványossá. Azonban az évek során a kert elhanyagoltta vált. 1999-ben Bíró Tamás, Sugimura Fumio-t, a japán kertművészeti mesterét kérte fel a kert átalakítására. (Kiáczné Sulyok & Harnóczi ,

25. ábra A Fővárosi Állatkert japánkertje (forrás: Serdült Ádám)

1963) A rekonstrukció során felújították a patakot, a tóba szivattyú került a víz tisztításához, és új funkciókat kapott a kert, mint például a kilátópavilon vagy a tsukubai (kőedény) és shishi-odoshi (vadriasztó bambuszpipa). 2012-ben a kert a Kelet-Ázsia növényvilágát bemutató kertrésszel bővült, nagy szakmai előkészítést követően pedig jelentős ázsiai flóraelmek

kerültek elhelyezésre. 2014-ben Dani Zoltán végzett újabb rekonstrukciókat Sigimura Fumio mester 1999-es tervei alapján. A kert az Edo-korbéli sétaló vizeskert azaz „kaiyūshiki teien” stílusában épült. Heian-korban megjelenő Paradicsomi kert (Jodo-teien), a Muramachi-kor teakerti elemei és egy szárazkert is megtalálható benne. A kert tehát egyesíti a japán kertművészet különböző stílusait, összekapcsolva különböző kerttörténeti korokat és azok felfogását és látásmódját egyesítve. Jelenleg a kert egy örökzöld teaültetvénnyel is bővül a japánkerti domb oldalában. (Dani & Bíró, Egy darabka Japán, 2011)

2016 júniusában Szentendrén nyitotta meg kapuit Magyarország egyik legújabb japánkertje. A kert megálmodója és fenntartója Dani Zoltán, aki a Japánkert Magyarország Egyesület elnökeként autentikus japánkerti gyakorlattal és tudással rendelkezik, több évtizedes tapasztalattal a háta mögött. A kert fő célja közparkként funkcionálni, de kertiskolaként is működik, lehetőséget adva a

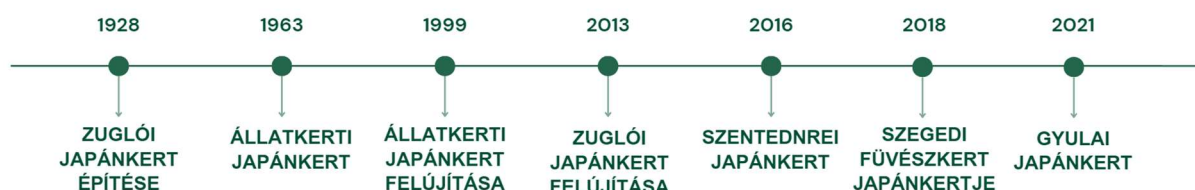
26. ábra A szentendrei japánkert

tanulni vágyóknak, így én is itt végeztem a szakmai gyakorlatomat. A kert Edo-kori sétakert „kaiyūshiki-teien” stílusú, ami magában foglalja mind a három hagyományos japán kerti stílust: a teakertek atmoszféráját, a paradicsomi vizeskertek jellegét és egy *karesanui* (száraz kőkert) elemét is. A kert autentikusságát tovább fokozza, hogy a szárazkertet Danit Zoltán japán mesterének, Hiraoka Yoshimichi-nek a tervei alapján építették meg.

Magyarországon több japán stílusú kert található, melyek közül a közpark jellegűek a legnépszerűbbek és leglátogatottabbak. Ezek közül kiemelkednek olyan helyszínek, mint a Szegedi Tudományegyetem Fűvészkertjének és a gyulai Mogyoróssy János Könyvtár japánkertje, mindkettő Dani Zoltán kerttervező munkájához köthető.

27. ábra A gyulai japánkert

28. ábra A magyarországi japánkertek időrendben (saját)

Magyarországon nagy érdeklődés mutatkozik a japán kultúra iránt, ami számos rendezvényen és ünnepségen nyilvánul meg az év különböző időszakában az ország különböző részein. A tavasz a *sakura*, vagyis a cseresznyevirágok évszaka Japánban, ezért ilyenkor van az *ohanami*, vagyis a cseresznyevirág nézés ünnepe. Magyarországon sok japán kultúrával és cseresznyevirágokkal kapcsolatos esemény zajlik ebben az időszakban. Például az ELTE füvészkertje és a Varga Márton Kertészeti Technikum is japánkerti napot rendez, valamint számos más esemény is kapcsolódik a japán kertkultúrához, mint például kerti foglalkozások. A Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum kertjében tartott workshopon is részt vettem, ahol Dani Zoltán ismertette a japán kertfenntartás technikáit és szerszámaint.

29. ábra Japán kerti foglalkozás a Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeumban (saját kép)

A Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeumban 2024 májusától lehetőség nyílik részt venni teljesen autentikus japán teaszertatásokon az újonnan felavatott, Magyarországon egyedülálló autentikus teaszertartás szobájában. Ezt a Magyarországon aktív az Urasenke teaiskola teszi lehetővé, melynek célja a hagyományos japán teakultúra népszerűsítése és megőrzése.

30. ábra Japán teaszertartás a Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeumban

Emellett a kertészeti oktatás része Magyarországon a japán kertek ismerete is. A Varga Márton Kertészeti és Földmérési Technikumban és Kollégiumban a diákok mindennapjainak szerves részét képezi az ottani japánkert gondozása és fenntartása. Továbbá a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetemen több alap- és mesterképzés része a japán kertek történetének és kultúrájának ismerete. Egy olyan órán vettem részt Eplényi Anna jóvoltából, ahol külföldi MLA hallgatóknak segítettam japán teakertekkel kapcsolatos feladatok megoldásában.

31. ábra Japán teakertes óra az egyetemen (saját fotó)

Interjúk

A magyar kertkultúra részeként növekvő érdeklődés mutatkozik a távol-keleti kertkultúrák iránt, különösen a japán kertek iránt, ebből adódóan sok szakembert foglalkoztatnak a japán kertekkel Magyarországon. Interjút készítettem három elismert japánkert-szakértővel, akik jelentős tapasztalattal és tudással rendelkeznek ezen a területen. Ők mind jártak Japánban, ahol elsajátították a szükséges ismereteket és tanulmányozták a japán kerteket. A japán nagykövetségen is ismert személyekről van szó, akik sok munkát és értékes tapasztalatokat hoztak magukkal. Az interjúk segítségével arra törekszem, hogy megismerjem a véleményüket a magyarországi japán kertekről, és átfogó képet alkothassak ezek jelenlegi helyzetéről és jövőjéről, valamint, hogy milyen tényezők befolyásolják őket, és hogyan alkalmazzuk a japán kertek alapvető elemeit Magyarországon a mostani változatos körülmények között.

Az interjúkat kérdés, válasz és megjegyzés részre osztottam fel. A megjegyzés részekben kifejtem az interjú alany válaszát és elemzem, ezek a szürke részben olvashatóak.

Gódórné Hazenauer Zita

Az első interjúalanyom Godorné Hazenauer Zita. Zita jelentős sikereket ért el karrierje során, magas beosztásban dolgozott egy vállalatnál, tanárként tevékenykedett az iskolában, és jelenleg múzeumi kutatóként dolgozik. Széles körű tudással és tapasztalattal rendelkezik a japán kertek terén. Az ő nevéhez köthető a zuglói japánkert fennmaradása, amely ma is fogadja a látogatókat, és részt vett a kert több rekonstrukciójában is. Zita tanulmányozta a kyotói kerteket és az itthoni kerti jegyzeteket és történelmi forrásokat, így széleskörű tudásra tett szert ezen a területen. Jelenleg a Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum japán kutatója és a múzeum kertjének felelőse.

Hogyan került kapcsolatba a japán kertekkel, és mi inspirálta, hogy ezzel a területtel foglalkozzon?

Több éves tapasztalattal és tudással rendelkezem a japán kertek terén. Ogawa Katsuaki, a Japán parképítő szövetség elnöke, aki Kyoto-ban egy sokgenerációs kertépítő és tervező családnál élt és alkotott, nagy hatással volt rám és terelt ebbe az irányba. 2013-ben az ő előadásai a Varga Márton Kertészeti Technikumban és a Kertészeti Egyetemen tovább bővítették tudásomat ezen a területen. Az évek során összegyűjtött anyagomat 100 oldalas kutatási munka formájában összpontosítottam, amely mélyreható betekintést nyújt a zuglói japánkert történetébe. Azóta a Hopp Ferenc Múzeumnál dolgozom és kutatok, emellett tanár voltam a Varga Márton Kertészeti és Földmérési Technikumban.

Ogawa Katsuaki 2013-ban, a Varga Márton Kertészeti Szakképző Intézetben és az akkori Corvinus Egyetem Tájépítészeti karán tartott előadásai inspirálták Zitát, ami vezetett ahhoz, hogy a japán kertek világával foglalkozzon. Zita számos kutatást végzett a zuglói japánkerttel kapcsolatban, melynek eredménye egy több mint száz oldalas japánkerti kalauz, amelyet én is felhasználtam a szakdolgozatomhoz. Ez a részletes kutatás áttekinti a zuglói japánkert múltját és jelenét, részletesen elemzi a kert kapuját, Varga Márton örökségét, a kert forrását, a szigeteket, valamint a kerti lugast (azumaya) és növényvilágot.

Mi a véleménye a Zuglói japánkerttről?

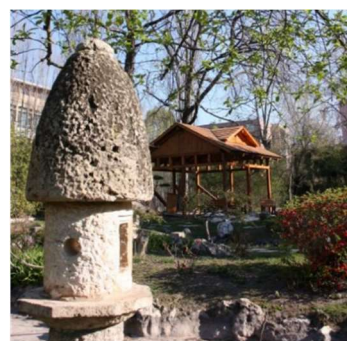
A Zuglói japánkert kapcsán több történelmi és kulturális aspektus is felmerül, amelyeket a hivatalos dokumentumok és az orális legendák egyaránt érintenek. Ugyan hivatalos jegyzetek nem támasztják alá a Császári pár látogatását a kertben, az orális hagyományok mégis erre utalnak. A politikai kontextus, amelyben a Császári pár csak Magyarországon fogadta a tömegeket, érdekes kérdéseket vet fel a kert és a történelem összefonódásában.

32. ábra Takamatsu herceg és Kikuko hercegné Budapesten 1938-ban
(forrás: Gódorné Hazenauer Zita)

Az iskolai legenda szerint Takamatsu herceg és Kikuko hercegné 1938-as budapesti látogatása során ellátogattak a zuglói japánkertbe. Bár ennek az állításnak hivatalos dokumentációja hiányzik, tudott volt a herceg és a hercegné érdeklődése a kert iránt, és volt egy pár órás időintervallum, amelyben tevékenységük nincs jegyezve. Ha igaz a legenda, feltehetően ekkor látogattak el a kertbe. (Gódorné Hazenaeuer, 2020)

A Zuglói japánkert értékelését napjainkban végző Japán parképítő szövetség elnöke, Oga Katsuaki, érdekes észrevételeket tett a kert kialakításáról és lámpásairól. Az általa említett műkö lámpások, amelyek Hopp Ferenc Ázsia Művészeti Múzeum műkölámpás másolatai, közül az egy darab mészkő lámpás azonban korábbi Kyoto stílushoz köthető, ami a japonizmus miatt Európában túltreprezentálódott.

33. ábra A zuglói japánkert kőlámpása és azumaya-ja (kerti pihenője) (forrás: Gódorné Hazenauer Zita)

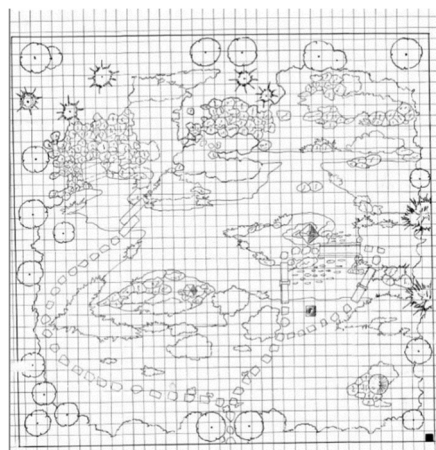
Az említett kőlámpások fajtája a tachi-gata lámpástípus, amelyek az álló lámpásokat foglalják magukba. A bizonyos túltreprezentálódott kőlámpás típus a hosszúkás esernyőkövű díszített Oribe lámpás, amely Európában sok helyen megtalálható és ugyanúgy a zuglói japánkertben de Japánban elég ritkák az ilyen hosszú esernyőkövű kőlámpások. (Gódorné Hazenaeuer, 2020)

Az elnök azon a véleményen van, hogy az építés autentikussága lehetővé teszi az elismerést, mivel a köelhelyezés annyira hiteles, hogy valószínűnek tartja a japán segítséget az 1928-as kertépítés során.

Kapcsolatba léptem a Japán császári hivattal, hogy dokumentáltan támasztja alá az esetleges növényadományokat a kert felé. Ebben a tekintetben azonban a hivatal cáfolta a Zuglói japánkert felé irányuló ilyen ajándékok létezését. Viszont érdekes módon, a turáni magyar mozgalom japán elnöke 1931-ben díszcseresznyéket küldött Magyarországra, ám ezeket nem a Zuglói japánkertnek és nem is a Császári hivatal adta, hanem azokat az adományokat a Duna partjára küldték. A díszcseresznyefák ezután két helyre kerültek: a Kertészeti Egyetemre és a zuglói kertész képzőbe. Ezeket a fákat intenzíven kezdték szaporítani, és valószínűsíthető, hogy az egyik legidősebb díszcseresznye ennek az állománynak az egyik leszármazott egyede.

Összességében úgy vélem, hogy a kert értéke nem sérül attól, hogy a valóság nem teljesen egyezik a közkeletű nézetekkel és legendákkal. Az egyes kertek autentikussága és az elnevezésük gyakran vitatott kérdés a japán kertek között. A Zuglói kert 95 éven át fennállt és megkérdőjelezhetetlen történeti múlttal rendelkezik. Bár az idők során változhatott a kert kialakítása és megjelenése, a múltjának és történetének értéke az esztétikai megjelenésnél is fontosabb lehet.

A Japán Parképítő Szövetség elnöke most nem látja a Zuglói kertet japánként, ugyanakkor hangsúlyozza, hogy annak történelmi háttere és múltja legalább olyan értékes, mint maga a kert megjelenése vagy formája. Valószínűleg Varga Márton Musou Kokushi tiszteletére hozta létre a kertet. Ezek az utalások arra engednek következtetni, hogy a kert építésének valamilyen módon kapcsolódnia kellett japán személyhez/személyekhez. Ez az összefüggés, ha valós, alátámaszthatja a kert japán alapjait és értékeit. Az ilyen kapcsolatok és emlékek hitelessége azonban megkérdőjelezhető, és a kertek múltjának kutatása során ezeknek a kapcsolatoknak a pontosabb tisztázása és dokumentálása rendkívül fontos lett volna.

34. ábra A zuglói japánkert alaprajza
(forrás: Gódorné Hazenauer Zita)

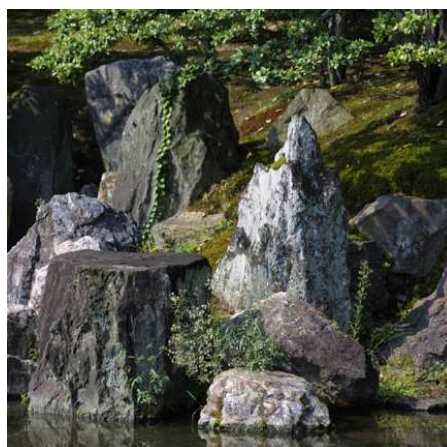
A Zuglói japánkert lukacsos kövei Kínára, nem pedig Japánra jellemzőek. Ugyanakkor a Japán parképítő szövetség elnöke támogatja ezen kövek felhasználását, mert ebből, a rendelkezésre álló anyagból kell építkezni. Ez azt jelzi, hogy a kert kialakításánál nem csupán a kövek eredete, hanem azok kreatív és hiteles alkalmazása is fontos, és hozzájárulhat a kert autentikus

megjelenéséhez és kulturális értékéhez.

Zuglói mészkő használat

Japán vulkanikus kőhasználat

35. ábra A zuglói és a hagyományos japán kerti kőhasználat (saját)

A különböző évszázadok császári kertjei egyedi stílusjegyeket hordoznak: az 8. századiak tarka virágos évelőket, dísnövényeket és akár díszállatokat is tartalmaztak, míg a 13. századi Muromachi-kori kertek már a zuglói kert stílusát hozták létre, mely egy főúri daimyo vagy shogun kertjére emlékeztet. Ezek a kertek még mindig hordozzák a császári kertek bujaságának lenyomatait. Musou Kokushi, az ilyen kertekből inspirálódva, különböző új stílusokat alakított ki, mint például a száraz kertek (karesansui) elődei. A Zuglói kert kő elnevezése, mint például a fejkő és lábkő, Musou Kokushi Saihō-ji-ban épített első kőkertjének elnevezései, amelyeket Varga Márton szakirodalomból valószínűleg nem ismerhetett és ez is erősíti azt az ismeretlen japán kötődést a zuglói japán stílusú kerthez.

A kert nagyon sok átalakításon ment keresztül és a kezdetleges formája sem volt a legautentikusabb japán, a lukacsos mészkő használata sokkal inkább koreai és kínai kerti jellemzők. A japán kertek vulkanikus eredetű köveket használnak, de ez a megállapítás nem jelenti azt, hogy ezen köveknek nincs helye a kertben hiszen a történelmük éréket ad neki, ugyanúgy, mint ha vulkanikus kövek lennének.

Mi a véleménye a Magyarországon lévő japánkertekről és japán stílusú kertekről?

A Japonizmus korszakának hatása számos japánkert megjelenését eredményezte Magyarországon. Például a Csillaghegyi fürdő és a MÁV kertészeti telep japán stílusú kertje (sajnos ezek ma már nem léteznek). Budapesten volt egy Holdkapu is, amelyet az orientalizmus, a japonizmus korábbi hatásaiban megfogalmazott érdeklődés és divat alakított ki. Ebben az időszakban sokan hordtak kimono-szerű köntösöket, és a japán kultúra értékeit egyre nagyobb érdeklődés övezte.

36. ábra Székely Bertalan: Japán nő (1871)

A 19. század közepétől nyugati országokban, így Magyarországon is, élénk japán érdeklődés és az általa inspirált műalkotások jellemezték a „japonizmust”. Divatos kerámiák, színpadi előadások, berendezési és viseletek mind a Távol-Kelet által inspirálva. (Geller & Dénes, 2017)

Kiemelendő, hogy fontos elkülöníteni a japánkerteket és a japán stílusú kerteket. A japánkertek a japán hagyományokhoz, szokásokhoz és esztétikához hűen épülnek, míg a japán stílusú kertek általában európai értelmezésben, a japonizmus, az orientalizmus és sokszor, akaratlanul az európai elképzelések mentén alakulnak. Érdekes megfigyelés, hogy a japánok örömmel fogadják az európaiak japán stílusú kertjeit és nem sértődnek meg, hogy ezeket japánkertnek nevezik, miközben azok nem feltétlenül felelnek meg a japánkertek tradicionális fogalmának. A japánoknak megvan a saját kritériumrendszere, ami alapján ők határozzák meg, hogy mi minősül japánkertnek.

Az új kulturális attasé, aki korábban Sri Lankán szolgált, személyes véleménye szerint a japánkertek Magyarországon nagyobb népszerűségnek örvendenek, mint más országokban. A japán kultúra népszerűsége tartós Magyarországon, ami a megjelenése óta folyamatosan jelen van. Azonban a kommunizmus idején volt egy visszaesés a japán kertek iránti érdeklődésben, amit a politikai rendszer változása okozott, és ez nem az emberek érdeklődésének csökkenése volt, hanem a kommunista irányításból fakadó hatás.

A Japán Kertépítő Szövetség elnöke, aki rendszeresen utazik világszerte, hogy felmérje, mely kertek tekinthetők valóban autentikus japán kerteknek, melyek megérdemlik ezt a minősítést. Az európaiak gyakran egy kert autentikusságát azzal az összefüggésben értelmezik, hogy japán tervező vagy kivitelező dolgozott a kerten, vagy a császári család valamelyik tagja ajándékozott növényt vagy kerti elemet a kertbe. Magyarországon két kertet tekintenek autentikus japánkertnek: az egyik az állatkert kertje, ahol japán tervező dolgozott a felújításon, a másik pedig a Szentendrei japánkert, ahol szintén japán tervező működött közre.

Az autentikusság kérdése nagyon fontos és érzékeny téma. Európában ezt az autentikusságot a kert japán kapcsolatából eredeztetik. A kertnek rendelkeznie kell valamilyen autentikus japán kapcsolattal a fenntartásban vagy a kert megépítésében. Magyarországon ezek alapján a Szentendrei japánkert és az Állatkert japánkertje sorolható az autentikus japánkert kategóriába, az előbbinél Hiraoka Yoshimichi mester építette a kert szárazkertjét, az utóbbi kert pedig Sugimura Fumio mester tervei alapján lett rekonstruálva. (Dani & Bíró, Egy darabka Japán, 2011)

Fontosnak tartom támogatni és értékelni azt, ami már kialakult és megszületett Magyarországon a japánkertek terén. Jelenleg kevés magyar nyelvű könyv létezik a japánkertekről, és úgy vélem, hogy ez egy olyan terület, amiért érdemes lenne magyar nyelvű könyvet írni. Bár van már könyv a kivitelezésről és tervezésről, de ez a könyv nagyon régi és a fenntartás is ugyanennyire fontos

része a kertek, amiről azonban nincsen megfelelő publikáció. Ez a téma sokakat foglalkoztat, és szerintem nagy igény lenne egy magyar nyelvű könyvre ezen témában.

Jelenleg csak két magyar nyelvű könyv foglalkozik mélyrehatóbban a japán kertekkel. Az egyik könyv Mitsui Sen, Magyarországon élt, japán szobrász által, 1987-ben kiadott „A japánkert titkai” című könyv, amely hasznos gyakorlati tudást ad és bemutatja a japán kertek elemeit. A másik könyv Ferenczy László által 1992-ben kiadott, „Régi japán kertek” című könyv, amely a történelmi japán kerteket mutatja be képekkel.

A Margit-szigeti kert története korábbi, és a japonizmus hatására épült, amikor József nádor a Margit-sziget iránti szeretete és a japán kultúra összeérték. Bár ebben a kertben vannak régi autentikus elemek, a későbbi felújítások során néhány döntés, például a terraway útburkolat vagy a piros padok, nem feltétlenül illeszkednek az autentikus japánkertek jellemzőihez.

Azt gondolom, hogy a japánkertek gazdag történelmi hátterére és különleges elemeire érdemes lenne rávilágítani, hogy minél több figyelmet kapjanak. A Margit-szigeten lévő kertnek gazdag történelmi háttere és remek elemei vannak, ezért fontos lenne ezekre a pozitív elemekre fókuszálni és kiemelni őket.

37. ábra A margitszigeti japánkert juharosa ősszel

A Margitszigeti japánkert csak részben felel meg az autentikus japán kert fogalmának, inkább csak japán stílusú kertnek nevezhető. Bár nem használja a legautentikusabb elemeket, de a látogatóknak mégis képes kelet-ázsiai hangulatot teremteni, és ez egyáltalán nem ront az értékén. A kertben számos gyönyörű dendrológiai érték található, mint például a juhar gyűjteménye, és ezekre kellene fókuszálni, és hangsúlyozni, megőrizni a pozitív elemeket - Zita szerint.

Mi is egyáltalán a japánkert és lehet-e az európai japánkerteket japánkertnek hívni?

A japánkert olyan kert, mely szerves kapcsolatban áll a japán kultúrával, és a tervezése, megvalósítása során a japán esztétikát és filozófiát követi. Az európaiak által létrehozott japánkerteket nevezhetjük japán stílusú kerteknek, de általában nem teljesen illeszkednek a japánkert fogalmához, mivel ezek gyakran más kulturális és környezeti kontextusokban jönnek létre, és nem mindig követik hűen a japán kerttervezés alapelveit és stílusát.

A japánok ösztönzik, hogy ne próbáljuk reprodukálni környezetüket és kulturális örökségüket, mert ez gyakran óriási kihívást jelent és a tökéletes átvétel szinte lehetetlen. A japánok kertjeiket a természethez hasonlóan metszik és formálják, de nem a tökéletes másolatot keresik, hanem azokat a tájképi előképeket igyekeznek megjeleníteni. Az előkép, mely a fiatal kertépítő generáció fejlődése során alakul ki, az életük részévé válik, és gyakran azok a japán művészeti ágak, például Hokusai fametszetek vagy más tájképi ábrázolások segítenek megérteni ezt az előképet.

„Egy japán kert hitelességének nem csak a kert pillanatnyi állapota a mércéje, hanem a fenntartásnak a színvonala is.”

Gódorné Hazenauer Zita

A japán kertek fenntartása legalább annyira fontos, mint maga a tervezés és kivitelezés folyamata. Gyakran az európai japánkertek eltérnek az autentikus japán kontextustól, mivel néhány európai tényező befolyásolja őket, például nem megfelelő növények vagy kerti elemek bekerülése, vagy nem autentikus technikák alkalmazása. Az autentikusság hiánya nem csökkenti a kert értékét, és az erőltetés sosem vezet jó eredményre. Emiatt fontos, hogy a kert őshonos adottságaira és pozitívumaira összpontosítsunk, de ebben az esetben akkor ne próbáljuk ráerőltetni egy adott kertre a japánkert jelzőt.

Melyek a japánkertek alapvető elemei, amelyeket beillesztene a magyarországi kertekbe?

Hogyan módosítaná vagy adaptálná ezeket az elemeket a helyi igényekhez?

A japánkertek alapvető elemeit a magyar kertekbe való integrálás során számos módon adaptáljuk a helyi igényekhez és a környezet sajátosságaihoz igazítva. Általában a lámpások, lépőkövek, ívhidak és örökzöldek mellett a Torii kapu is említésre kerül. Ez az elem azonban gyakran félreértett téma hiszen a Torii egy választó pontot, határt jelöl a mi világunk és az istenek világa között és emiatt szentélyeknél vagy természetközeli helyeken találhatóak.

A kertek erős fásítása és cserjésítése egyértelműen megkülönbözteti a magyar környezetet a japán kertektől, mivel a klímaviszonyok és a növényzet jelentősen eltérőek. Emiatt a mohatakarók és más jellegzetes elemek, amelyek a japán kertekben gyakoriak vagy hangsúlyosak, nem mindig illeszkednek a magyar kertekbe.

A japánkertek stílusának kialakítása során fontosak az örökzöldek, mint hosszú tűs fenyők és lomblevelű örökzöldek, valamint a monokróm jelleg hangsúlya. Az egyes kertstílusokhoz kapcsolódó elemek, mint például a chozubachi, tsukubai vagy teapavilon, például, teakertekben, jelennek meg, míg másokban, mint a császári stílusú vizes kertekben vagy karesansui kertekben, nem találhatók meg.

A karesansui (szárazkert) megértése az átlagos európai látogatók számára sokszor kihívást jelent, és gyakran félreértésekből adódik, ami problémákat okozhat a turisták számára, akik például szárazkertekbe látogatnak, de nem értik ezek szimbolikáját vagy történetét. A zen buddhista kertek létrehozása különleges kihívások elé állít minket, hiszen ezeknek a kerteknek olyannak kell lenniük, ami

38. ábra Jissō-in szárazkertje

folyamatosan új történeteket mesél el, ahogy változik és fejlődik. Ezek a kertek részletgazdagok, aszimmetrikusak és mindig változóak, és funkciójuk a meditáció, szemlélődés és elmélyülés segítése. Az alkotói szándék kiemelt fontosságú minden kerttervezésnél, különösen a japán kerteknél, ahol a meditáció és gondolatmenet elcsendesítése a fő cél. A japánkertek esztétikája és funkcionalitása összefonódik a természet szépségével és a belső béke megteremtésével.

A japánkertek tervezésénél fontos három fő kategóriát figyelembe venni: növények, kövek és szerkezeti elemek. Ezek az elemek Magyarország és Japán között számos tényező miatt változhatnak. A legnagyobb változás általában a növényhasználatban jelentkezik, ami az két ország közötti klimatikus különbségek miatt adódik. A kövek és a szerkezeti elemek is változhatnak, ez pedig a kert költségvetésétől és lehetőségeitől függ. Az autentikusság szempontjából döntő kérdés lehet, hogy az importált anyagokat vagy a helyi, elérhető anyagokat preferáljuk-e a kert kialakításánál. Amennyiben a tervező az autentikusságra törekszik, és rendelkezik egy átfogó képpel a japánkertekről és ismeri a különböző japán kertek közötti különbségeket, figyelembe veszi a kert stílusát is és olyan kerti elemeket helyez el benne, amelyek illeszkednek a kert stílusához. Ez magában foglalhatja a megfelelő növények kiválasztását, a kövek elhelyezését és a szerkezeti elemek kialakítását, hogy a tervezett kert valóban autentikus és harmóniában legyen a japán kertek hagyományaival.

Milyen növényeket és növénycsoportokat talál leginkább alkalmasnak a magyarországi japánkertekben?

Ahhoz, hogy a magyarországi japánkertek megfelelőek legyenek és hűen tükrözzék a japán kerttervezés szellemiségét, fontos a megfelelő növényválasztás és gondozás. Általában az örökzöldek, mint például a japánjuharok, lomblevelű örökzöldek, hosszú tűs fenyők, cserjék (mint az azálea vagy a kamélia), valamint különböző mohafajokból álló mohatakarók is népszerűek a japán kertekben. Ezek a növények hozzájárulnak a japán kertek jellegzetes látványához és érzetéhez.

A gondozás szempontjából fontos, hogy figyeljünk az adott növények igényeire, például az öntözés gyakoriságát és mennyiségét érdemes az adott növény vízigényéhez igazítani. A talajminőség fenntartása, rendszeres metszés és az esetleges betegségek kezelése is elengedhetetlen része a gondozásnak.

Fontos megérteni, hogy nem kell erőltetnünk a magyar környezetbe a japán elemeket. Inkább arra kell összpontosítanunk, hogy fenntartsuk a japánkertek alapelveit és illesszük be a körülöttünk lévő anyagokat, lehetőségeket. Például a Rododendronok itthoni termesztése valószínűleg kudarcba vezet, mivel nem bírja az itteni körülményeket, míg a *Lonicera nitida* tökéletesen megfelelő lehet. Zuglói kertben látható *Euonymus japonicus* Japánban egy közönséges cserje, azonban itt esztétikus belső kerti elemként funkcionál. A lényeg a tájba illesztettség használata és az anyagharmonia fenntartása, anélkül, hogy erőltetnénk vagy megváltoztatnánk azokat.

39. ábra *Acer ginnala* őszi lombszíne

A magyar és a japán kertek legkiemelkedőbb eltérő elemei között kiemelendők a növények. Ez az eltérés a klimatikus és környezeti viszonyok miatt következik be. Ennek megfelelően, ha japán növényeket próbálunk alkalmazni a magyar környezetben, valószínűleg nem fogunk sikerrel járni. Például a savanyú talajt kedvelő *Acer palmatum* valószínűleg nem fogja jól érezni magát a magyar, meszes talajban, míg egy tágabb tűrésű *Acer ginnala* már jobban megállja a helyét és képes lehet ugyanazt a hangulatot visszaadni. Az adaptáció és rugalmasság teszi értékké a japánkertet, és az odafigyelés, gondozás és leleményesség teszi a kertet még "japánosabbá".

Az üres terek hangsúlyozása és a kevesebb több elve, a japán kertek alapelvei közé tartozik, amelyek segítenek abban, hogy a kertekben a harmónia és az egyensúly érzése domináljon. Ez a megközelítés segít elkerülni a túlzott zsúfoltságot és a rendetlenséget, és lehetővé teszi a kert természetes szépségének kiemelését.

Más művészeti ágak, mint például az ikebana, tanulmányozása sokat segíthet a kertek megértésében és tervezésében, mivel a japán kertek nem csupán növények és építészeti elemek összeállításából állnak, hanem egy komplex esztétikai és kulturális értékrendszer részét képezik.

40. ábra Hasegawa Tōhaku: Fenyő (Momoyama-kor)

A japán esztétika és kultúra lényeges eleme az üres tér használata, valamint a negatív tér szépsége, amelyet a *yohaku no bi* és a *ma* koncepciók képviselnek. Mindkét elképzelés a "kevesebb több elvét" alkalmazza, mely mélyen gyökerezik a zen buddhizmusban, és felfedezhető a japán mindennapi élet és kultúra számos területén. (Marc, Japanese Garden Design, 1996)

Hogyan értékeli a japán kertek kulturális és esztétikai aspektusait a magyar környezetben? Milyen kulturális elemeket emelne ki a kerttervezés során?

A japán kertek kulturális és esztétikai aspektusainak értékelése a magyar környezetben jelentős mértékben összefonódik az értékrendek és a különböző kultúrák közötti különbségek megértésével.

A kerttervezés során kiemelt fontosságot kapnak olyan kulturális elemek, mint a zen buddhizmus és az ahhoz kapcsolódó filozófiai és esztétikai értékek. A természet szeretetének és tiszteletének a megértése kulcsfontosságú a japán kertek tervezése során. Emellett a tájkép szemlélésének és a miniatűrízáció megértése is meghatározó szerepet játszik a kertek kialakításában.

Az európai és a japán kultúra közötti alapvető különbségek közé tartozik az individualizmus és a társadalmi összetartozás különbsége. Japánban az "én" helyett a "mi" jóléte kerül előtérbe, ami hozzájárul egy rendkívül élhető társadalom létrejöttéhez. Ez a szemléletmód megmutatkozik a kerttervezésben is, ahol a japánok hosszú távra terveznek, és az alkotásokat nem csupán rövid távú divatoknak megfelelően alakítják.

Európában és Japánban is más az időérzékelés és a környezettel való kapcsolat. Míg Nyugaton gyakran az újítás és a folyamatos változás az elvárt, addig Japánban a hagyományok és a régi használata fontosabb. Ez a különbség jelenik meg a táj- és kertépítészetben is, ahol Japánban a megőrzés és az időállóság hangsúlyosabb szerepet kap. Ez a hozzáállás teszi lehetővé, hogy az évszázadok óta létező kertek ma is ugyanolyan szépek és érvényesek legyenek, mint a 12. században.

Az európai kerttörténetben is látható hasonlóságok, amikor a barokk kertek korszaka után radikális tájképi gondolkodás következett be. A jelenlegi kertészeti trendek, mint például a permakultúra, szintén ebbe az irányba mutatnak, hogy fenntarthatatlanok a mesterséges rendszerek, és szükség van a természet tiszteletére és egyensúlyára a tervezés során.

A japán kertek mögötti kulturális értékek Magyarországon gyakran félreértettek és homályosak, ami sokak számára nem releváns. Az európai és japán kultúra közötti alapvető különbség az individualizmus és a társadalmi összetartozás. Japánban a közösség fontosabb, ami a kerttervezésben is érvényesül. Nyugaton az újítás, míg Japánban a hagyományok és a megőrzés dominál, eltérő az időérzékelés. Ez hatással van a táj- és kertépítészetben is, ahol Japánban az időállóság kiemelt szerepet kap. Az előre gondolkodás és fenntarthatóság az utóbbi években Magyarországon is nagy fontosságot kapott, amit az emberek kertkultúrával kapcsolatos igényeinek változása is tükröz.

Milyen fenntarthatósági gyakorlatokat alkalmazna a japánkertek tervezése és fenntartása során?

Kiemelt figyelmet kell fordítani a fenntarthatóságra a japánkertek tervezésekor, különösen a vízgazdálkodás és az energiahatékonyság területén. A növényalkalmazás terén például olyan megközelítéseket lehet alkalmazni, amelyek minimalizálják az öntözés és párasítás igényét. Ez azonban nem kizárólag a japánkertekre vonatkozik, hanem általánosan a kerttervezés során is fontos szempont.

A környezettudatos gondolkodás és a fenntarthatóság kulcsfontosságú tényezők minden kertészeti területen. Az egyre növekvő környezeti kihívásokra való válaszként a szakembereknek már a tervezés során figyelembe kell venniük az olyan növények kiválasztását, amelyek kevesebb gondoskodást igényelnek és jól alkalmazkodnak a természeti környezethez. A jövőben valószínűleg az egyre melegebbé váló zónák növényeit kell előtérbe helyezni a tervezés során. A japán kertek esetében az olyan növények lesznek fontosak, mint az *Acer palmatum* helyett az *Acer ginnala*, mely jobban alkalmazkodik az éghajlatváltozáshoz. Emellett az örökzöldek, mint a *Photinia* vagy az *Euonymus* is alkalmas választások lehetnek a jövőben. Fontos figyelembe venni az ellenállóbb fajtákat és fajokat a hosszú távú fenntarthatóság érdekében mind a tűlevelű, mind pedig a lomblevelű növények esetében. A rugalmasság és az adaptáció képessége fontos szempont a fenntartható kerttervezés során, és a változó környezeti feltételekhez való alkalmazkodásra kell törekedni a növényalkalmazás terén is.

A Magyarországi japánkertek egyik legfontosabb tulajdonsága az adaptáció, rugalmasság és leleményesség, mindez a növényalkalmazás és anyaghasználat terén jelenik meg legjobban. Az alkalmazkodó képesség és kreativitás fontos tulajdonságok egy japánkert megépítésekor és tervezésekor a magyar környezetben, hiszen nem tudhatjuk milyen akadályokba ütközünk, növények, kövek vagy esetleg az emberek terén a fenntarthatóság és időtállóság szempontjából.

Milyen tanácsokat adna azoknak, akik saját japán stílusú kertet terveznek vagy építenek Magyarországon?

Azoknak, akik saját japán stílusú kertet terveznek vagy építenek Magyarországon, érdemes olyan tanácsokat figyelembe venni, amelyek segítenek az autentikus és értékes környezet kialakításában.

Először is, ajánlott japán szerzők munkáit tanulmányozni és az általuk írt könyveket használni forrásként. Japán kultúra és kertészeti hagyományok tekintetében rengeteg értékes információ áll rendelkezésre, ami segíthet a hiteles japán kert kialakításában. Az angol nyelvű irodalmat illetően azonban fontos kritikusan megközelíteni a forrásokat, mivel a népszerűség miatt sok, alacsony minőségű vagy félrevezető tartalmú könyv kerülhet piacra. Érdemes azokat a

könyveket választani, amelyeket elismert japán szakemberek írtak, és alapos, megalapozott ismereteket tartalmaznak a japán kertek tervezésével kapcsolatban.

A tanácsok között hangsúlyozandó az alapos kutatás és a megfelelő információforrások keresése, valamint a japán kertek alapelveinek mélyebb megértése. Az autentikus környezet létrehozásához érdemes figyelembe venni a térhasználatot, a növényzetet, a vízszabályozást és az egyensúlyt az üres és telített terek között. Az általános témájú könyvek helyett olyan forrásokra kell támaszkodni, amelyek pontosan foglalkoznak a japán kertek tervezési és kialakítási elveivel, valamint a hagyományos japán kertépítés sajátosságaival. Ez lehetővé teszi a tervezők számára, hogy mélyebb és megbízhatóbb ismeretekkel rendelkezzenek, és a lehető legautentikusabb japán kerteket hozzák létre Magyarországon.

Milyen jövőbeli tendenciákat és fejleményeket lát vagy vannak-e javaslataik a japán kertek tervezése terén Magyarországon?

A japán kertek tervezése terén Magyarországon egyre növekvő igény mutatkozik, ami a kertművelés iránti általános érdeklődés és az ezzel kapcsolatos népi mozgalmak erősödésével magyarázható. A kertészeti kultúra felkapottsága, különösen a COVID-19 járvány alatt, új lehetőségeket teremt a japánkertek iránti érdeklődés fokozására. Ebben az időszakban egyre többen fordulnak a saját kertjük felé, és keresik a kertműveléssel kapcsolatos ismereteket és útmutatást. Ez az igény egy olyan kollektív tudás szükségességére utal, amely magában foglalja a japánkertek tervezésének és kialakításának lépéseit és alapelveit. Egy ilyen tudásbázis létrehozása, legyen az könyv vagy más formában, rendkívül hasznos lenne ebben a kontextusban. A közösségi tudás megosztása és egy közös forrás létrehozása elősegítheti a japánkertek iránti érdeklődés további növekedését és az autentikus, értékes kertek létrejöttét Magyarországon.

Bíró Tamás

Hogyan került kapcsolatba a japán kertekkel, és mi inspirálta, hogy ezzel a területtel foglalkozzon?

Mint végzett kertészmérnök, egy napon, egy naptárban találkoztam csodálatos bonsai és ikebana képekkel. Ez a pillanat keltette fel azt az érdeklődést, hogy jobban megismerjem ezeket a művészeteket, és megértsem, hogyan lehet ilyen lenyűgöző formákat létrehozni, akár egy kis kőlapra is egy egész erdőt méretarányosan ábrázolni.

Ennek az érdeklődésnek a gyökerei 1982-ig nyúlnak vissza, amikor elkezdtem komolyabban foglalkozni a bonsaiokkal. Az első lépés az volt, hogy ellátogattam a japán nagykövetségre, ahol kölcsönöztem néhány könyvet a bonsai művészetéről. Ezt követően, amikor megalakult a japán-magyar baráti társaság, aktívan részt vettem a bonsai szekció létrehozásában, és hamarosan a vezetőség tagjává választottak. Az idő múlásával, amikor a vezetők lassan távoztak, engem választottak meg főtitkárnak.

Japánban kétszer is jártam, először egy 1 hónapos környezetvédelmi projekt keretében, majd egy fél éves csereprogram során a fővárosi önkormányzat és Akita prefektúra önkormányzata között. Utóbbi során az Akita prefektúra külügyi osztályára delegáltak, de kértem, hogy szakmai területemen dolgozhassak. Így kerültem kapcsolatba a Mitsumi Zoen nevű kertépítő céggel, amelynek főmérnöke által rengeteg értékes tapasztalatot szereztem, és kézzel írott jegyzeteket is kaptam tőle, amelyek sok olyan műhelytitkot tartalmaztak, amit sehol máshol nem lehetett megtalálni.

Az itt töltött idő alatt arra is rájöttem, hogy bár angol nyelven tudtam kommunikálni, de a japán nyelv ismerete és használata kiemelten fontos, hogy teljes mértékben be tudjak illeszkedni a kultúrába és a munkahelyi környezetbe.

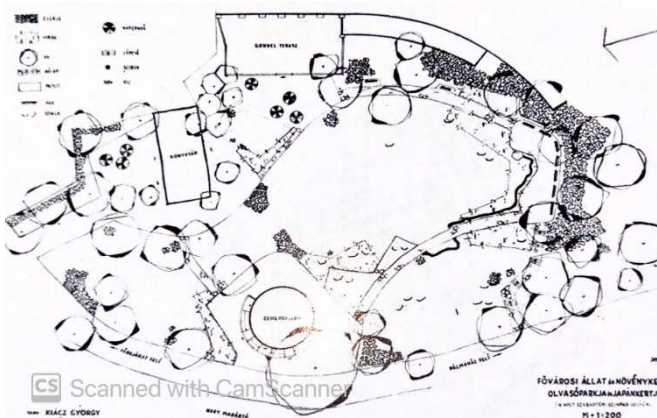
Mesélne egy kicsit az állatkerti japánkertről? (történet, stílus, stb...)

Nem voltam elégedett az adott kerttel, mivel olyan elemek léteztek ott, amik elképzelhetetlenek egy japánkertben: a beültetett *Salvia* palánták egy chozubachi-ban. Ennek kapcsán felvettem Persányi Miklós állatkert főigazgatónak, hogy:

"Aki a metszőollót elhanyagolja az előbb utóbb fűrészre kell, hogy fogjon, aki a fűrészre is elhanyagolja, annak előbb utóbb baltát kell használnia."

és jeleztem neki, hogy a japánkert területe teljesen be van sűrűsödve. Így szabad kezet kaptam tőle a kert felújításához.

Amikor a japán baráti társaság főtitkára voltam, a japán nagykövet meghívott minket a vezetőséggel együtt, és megkérdezte, mivel tudnak segíteni. Ekkor felvettem, hogy Budapestre is szükség lenne egy japánkertre. Ennek nyomán készült egy terv a Gifu Zoen cég által, 40 millió forintos költségvetéssel.

Bementünk a követségre, és a nagykövet az anyagi támogatást biztosította, azonban a fővárosi támogatás hiánya miatt ez a kezdeményezés megghiúsult. Felvettem Sugimura Fumio-nak, hogy segíthetne a kert revitalizálásában. Ő ingyen készített egy vázlatot és tervet és egy donátor anyagi támogatásával az állatkertnek, hozzájárulva az állatkert költségvetéséhez, 1999-ben a tervek alapján revitalizáltuk a kertet. A 60-as években divatos kialakítását felújítottuk, Boros István az Oázis alapítója és kertépítő csapata segítségével. Sok probléma merült fel, mint például a "shishi odoshi" vadriasztó nem működött megfelelően, illetve két ikonikus növényt cserélni kellett, egy *Acer palmatum Aconitifolium* sisakvirág levelű ujjas juhar és egy *Pseudocycdonia sinensis* kínai álbirs tönkrement. Kiss Péter egy kilátó pavilont is hozzáadott a kert felújításához, ami a japán kertekben népszerű elem.

42. ábra Az állatkert japánkertje a 60-as években (forrás: Serdült Ádám)

43. ábra Az állatkert japánkertje a 2010-es években (forrás: Serdült Ádám)

A fenti két képnél arra törekedtem, hogy ugyanabból a helyzetből készült fotókkal mutassam be az állatkert japánkertjének dombjait, így hangsúlyozva a kert változását.

Ahogy az állatkerti példa is mutatja, egy japánkert létrehozása számos kihívással jár, melyek tervezés, kivitelezés és fenntartás során is megjelenhetnek. Ezek a kihívások és félreértések különösen nagy mértékben jelentkezhettek a japánkertek esetében, mivel nem csupán egy egyszerű parkról van szó, hanem egy teljesen más kultúra kerti értékeiről. A félreértésekből sok nehézség adódhat, és ha a kert nem megfelelő gondozásban részesül, könnyen hanyatlásnak indulhat, elveszítve az igazi szépségét. Emiatt kiemelten fontos tájékoztatni a megrendelőt, hogy egy japánkert létesítése intenzív fenntartást és szakértelmet igényel, és ha ezek a kritériumok nem teljesülnek, akkor a kert nem fogja tudni kibontakoztatni valódi potenciálját és szépségét.

Milyen kihívásokat lát a japánkertek tervezése során Magyarországon a kivitelezési különbségek miatt, és milyen megoldásokat alkalmazna ezekre a kihívásokra?

Japánban, amikor egy kertet terveznek, gondolnak a felújítási és karbantartási tervre is. Nemcsak tervezési dokumentációk készülnek, hanem konkrét költségvetést is hozzárendelnek. A probléma az, hogy Magyarországon azonban gyakran előfordul, hogy hiányzik a megfelelő előre tervezett finanszírozás a karbantartáshoz és a felújításhoz, még olyan fontos projekt esetén is, mint például egy állatkerti felújítása, de ez a hiányosság nemcsak az állatkertekre jellemző.

Japánban a gyakorlat az, hogy bizonyos időszakokban szétszedik a templomokat és újraépítik, hogy megmaradjon a gyakorlatban a tudás és ez egyfajta folytonos frissességet biztosít. Ugyanez vonatkozik a kertekre is: a hidak szerkezetét Japánban 7 évente felújítják, az utakat pedig 4-5 évenként. Fontos, hogy rendelkezésre álljon egy felújítási és karbantartási terv, emellett hozzárendeljenek egy megfelelő költségvetést.

Magyarországon autentikus japán elemek beszerzése nehézségekbe ütközik, de Terebess Gábor - aki az egyik legelső kiképzett buddhista szerzetes Magyarországon - cége segíthet japán stílusú elemek beszerzésében, mint például kőlámpások és kőedények. Manapság azonban az internet segítségével sokkal egyszerűbb ilyen elemeket beszerezni, mint régen.

Az a meggyőződésem, hogy aki nem élt kint, az nem fog tudni igazán japánkertet tervezni. Ezt úgy foglalta össze a mesterem, hogy „nekünk, japán embereknek a „*kanji* (a japán nyelvben használt kínai írásjelek)”, a mi lelkünk. Kérdeztem miért? „azért, mert ti Európaiak csak a fekete tintát látjátok, mi az üres teret is értelmezzük” (ez a „*ma*”).

Nagyon fontos az aszimmetria, a kertben, a vezetett út ritkán egyenes, mert amikor beérünk a kanyarba akkor van valami meglepetés, látnivaló, akár még a fák metszése is segítheti ezen különlegesebb pontok kiemelését a térben.

A japán kertek esetében kiemelten fontosnak tekinthetjük a fenntartást még a megépítésnél is. Japánban hagyományosan a kivitelezési terv mellé mindig jár egy fenntartási terv és költség, mely segít megőrizni és ápolni a kertet az elkészülte után is. A tervezés során elengedhetetlen figyelembe venni a hagyományos japán tervezési elveket, mint például az aszimmetria és a ma (üres tér elve), melyek sajátos funkcióval rendelkeznek és hozzájárulnak egy autentikus japán tértélmény létrehozásához. (Marc, Japanese Garden Design, 1996)

Melyek a japánkertek alapvető elemei, amelyeket beillesztene a magyarországi kertekbe? Hogyan módosítaná vagy adaptálná ezeket az elemeket a helyi környezetbe?

A kertépítésnél kiindulásként azt kell figyelembe venni, amit a tanárom mondott nekem: a kert csontvázát a talaj és a sziklák alkotják, erre az alapra épülnek fel a növények és a vizek. Ezek az alapok biztosítják a kert stabilitását, míg a díszítéseket, mint például a kőlámpás (tōrō), a bambusz vadriasztó (shishi-odoshi), és a vizes edény (chozubachi), ezután lehet hozzáadni. Szerintem a japán mentalitást tanulmányozni kell ahhoz, hogy ezeket az elemeket megfelelően el tudjuk helyezni.

A japánok bizonyos dolgokat átvettek a kínaiaktól, majd tökéletesítették és sajátjukká tették. Például úgy gondolom, hogy a kínaiakra jellemzőbb a pirosra festett híd kerti elem, míg Japánban inkább a természetes színek a népszerűbbek. A japánok abszolút figyelembe veszik a feng shui-t is, ami szintén a kínaiaktól származik

Megkérdeztem a mestert, hogy a japán középkori korokban milyen megélhetést biztosított a kertépítés, és azt válaszolta, hogy mindenki annyi koku (*A koku egy hagyományos japán mértékegység, jellemzően a rizs mennyiségének mérésére használták*) rizst kapott, hogy a családja ne haljon éhen. Tehát ez nem volt egy nagyon jövedelmező szakma, de hihetetlen tudással és technikával járt együtt.

Japánban a kerti sziklákat és kerti elemeket nagy vásárokon árulják, ahol pontosan fel van tüntetve a súlyuk, áruk és eredetük. Ezek természetes vulkanikus kövek. Ezeket a vásárokon akár szoba méretű kerteket is lehet vásárolni, és a kertépítők a megrendelő otthonába

ugyanolyan pontossággal építik meg őket, hogy minden levél és szikladarab ugyanúgy álljon, mint a vásáron.

A nem élő kerti elemeket szerintem nem nagyon lehet megmásítani. Akik Japánban élnek, ismerik ezeket a kerti elemeket és azokhoz társított asszociációkat. Ez az élet minden területén megjelenik Japánban, például a négy és a halál kiejtése ugyanaz, ezért ez egy szerencsétlen szám, vagy például a kerti utak tervezésénél, amiket úgy alakítanak ki, hogy a démonokat összezavarják és eltereljék őket róluk, ebből is látszik, hogy a japánok mennyire babonásak és ez is egy példája, hogy Japánban hogyan találkozik és tudja egymást kiegészíteni a tradíció és innováció.

A Magyarországi japánkerti tervezés során elengedhetetlen figyelembe venni a tradíciót és a kulturális tudást, már a tervezés kezdeti szakaszában. Hasonlóan Japánhoz, ahol először a kert tervezésénél a terep és a kert teste kerül kidolgozásra, majd ezután következnek a további részletek, mint például a növények, vízarchitektúra és szerkezeti elemek. A magyar kontextusban néhány ilyen kialakítási tradíció lehet, hogy nehezen értelmezhető, mivel mélyen gyökerezik Japán ősi kultúrájában. A szerkezeti elemek elhelyezése és megértése is kiemelten fontos, és a kulturális tudás nélkülözhetetlen ahhoz, hogy ezeket megfelelően alkalmazzuk. Szerencsére ezek a szerkezeti elemek és fix tárgyak kevésbé változnak a magyar környezetben, mint például a növények.

Milyen növényeket és növénycsoportokat talál leginkább alkalmasnak a magyarországi japánkertekben, és milyen gondozási tanácsokat adna ezekhez a növényekhez?

A fenyők, mint például a *goyomatsu* (*Pinus parviflora*), *akamatsu* (*Pinus densiflora*), és *kuromatsu* (*Pinus thunbergii*) és azok a fajok, amelyek Japánban megtalálhatóak általában nem maradnak meg Magyarországon. A február közepén, végén nagy szép virágot hozó *Chamelia*, és a kellmes illatú *Osmanthus* fajták is népszerűek Japánban, bár ezek a fajok sem alkalmasak a magyar környezetbe.

Azok a fajok, amelyek általában jól bírják a magyar klímát, például a *Pseudocydonia sinensis* (kínai birs), a *Chaenomeles* (japánbirs) fajok, valamint a *Zelkova serrata*, ami rendkívül karakterisztikus tagja az *Ulmaceae* családnak és gyönyörű őszi lombszíneződéssel díszít.

Az *Acer palmatum* kényes választás alpnövényként, amely talán jól bírja a magyar klímát, ha megfelelő gondoskodást biztosítunk számára. Az *Acer japonicum*, az igazi japán juhar még nehezebben bírja a magyar talajt, mivel nagyon savanyú talajt kedvel, ami Magyarországon általában nem jellemző.

A díszalmák is kiváló választások a japánkertekbe, mivel jól alkalmazkodnak a magyar klímához és talajhoz. Ezeknek a növényeknek az alkalmazása lehetővé teszi, hogy autentikus japán hangulatot teremtsünk a kertben.

Hogyan értékeli a japán kertek kulturális és esztétikai aspektusait a magyar környezetben? Milyen kulturális elemeket emelne ki a kerttervezés során?

A japán kerteket valóban gyakran nagy hozzá nemértéssel fogadják a magyarok. Sokszor tapasztalható, hogy emberek, köztük sokszor felnőttek is, nem veszik figyelembe a kertek különlegességét és szépségét, és nem tartják tiszteletben azokat. Az ilyen jelenségek közé tartozik a dombon való rohangálás, a növények rongálása, vagy éppen a tilos területekre való belépés pl. karesansui.

Ez részben azért lehet, mert a japán kertek kultúráját és jelentőségét nem mindenki ismeri vagy érti megfelelően. Gyakran csak érdekességként tekintenek rájuk, és nem veszik figyelembe azok törékenységét és szépségét.

A japán kertek tiszteletének hiánya persze a kulturális különbségekből adódhat. Japánban például a gyerekeket arra nevelik, hogy tiszteletteljesen bánjanak még a természeti elemekkel is, és ez a viselkedés része a mindennapi életnek. Más országokban, így Magyarországon is, ez a tisztelet és figyelem nem mindig érvényesül ugyanúgy, és a társadalom kulturális háttere sem mindig támogatja ezt.

Magyarországon nincsen megfelelő kulturális háttér, nincsen fogadókészség, más a társadalom finomszerkezete.

A japánkert tervezésekor fontos figyelembe venni, hogy kik fogják használni és kinek tervezzük a kertet. Ha kell kiemelt figyelmet kell fordítani a kert biztonságára, akár kamerák vagy kert lezárása révén, mint például a szentendrei japánkertben. A rongálások legtöbbször nem rosszindulatból, hanem egyszerűen a nem megfelelő megértésből adódnak. Megfelelő tájékoztatás és oktatás segítségével ezeket a helyzeteket elkerülhetjük.

Milyen fenntarthatósági gyakorlatokat alkalmazna a japánkertekben?

Az általam Japánban meglátogatott kertekben azt láttam, hogy a vizet a legmagasabb pontra pumpálják fel, majd onnan egy vízesés formájában leengedik. A vízesés vize egy kis patakba folyik, ami aztán egy tóba ömlik, majd innen visszakerül a szivattyúhoz, létrehozva ezzel egyfajta cirkulációt. Ez a rendszer nemcsak mozgalmasságot és dinamikát ad a kertnek, hanem hangélményt is teremt a csobogó víz hangja révén. Emellett nagyon gazdaságos megoldásnak tűnt, hiszen a víz újrahasznosítás jelentős víztakarékosságot eredményezhet.

Ezen kívül, érdekes volt látni az automatizált hal etetőket is, amelyek először Japánban találkoztam. Ezek a berendezések számos szempontból hasznosak voltak. Egyrészt élményt nyújtanak a látogatóknak, hiszen lehetőséget biztosítanak a halak etetésére. Másrészt pedig bevételt generálhatnak a zöldterület fenntartójának, mivel a látogatók díjat fizetnek az etetésért. Mindezekon túl pedig megkönnyítik a halak gondozását, hiszen nem szükséges kézzel etetni őket, ami idő- és munkaigényes lenne.

Be tudna mutatni néhány konkrét példát vagy esettanulmányt japánkertekről, amelyeken dolgozott Magyarországon? (orientalizáló) kertek

A legautentikusabb japán kertnek személyes tapasztalatom alapján a szentendrei japán kertet tartom. Amikor előben láttam, éreztem, hogy azt hozzáértéssel, szívvel és megfelelő anyagokkal építették fel. Az építője Japánban kapott kertfenntartási és építési képzést, így tisztában van a növénymetszés, elhelyezés és anyaghasználat minden apró részletével. Ez az autentikus minőség és odafigyelés egyértelműen érződik a kert minden elemében.

A margitszigeti japánkertnek viszont kevés köze van a valódi japán kertekhez. Bár vannak benne gyönyörű öreg *Acer palmatumok*, az összetevők mégsem igazán illeszkednek a japán

kertek jellemzőihez. Sokféle elemet próbáltak összehozni, de a végeredmény messze áll attól, ami a japánkerteket meghatározza.

Az állatkerti japánkert sem tekinthető igazi japánkertnek számomra, hiszen inkább egy régi, elrontott japánkert javított változatáról van szó.

Fontos megérteni, hogy a japánkert fogalma rendkívül tág, és számos változata létezik. Ez hasonló ahhoz, mint amikor a magyar ételekről beszélünk, ahol szintén vannak különböző desszertek, levesek és főételek. Ugyanez vonatkozik a japánkertekre is, hiszen különböző típusai és változatai vannak, amelyeket összehasonlítani csak a megfelelő kontextusban lehet.

Kósa Ferenc filmrendezőnek is van egy japán kertje, amely hasonló gondossággal és odafigyeléssel épült, mint sok japán kert Japánban. Felesége japán, és évekig járt az országba, így képes volt olyan kertet létrehozni, amely autentikus és hűen tükrözi a japán kertek aspektusait. Még a köveket is úgy választotta ki, hogy a lehető legautentikusabb legyen a kertje számára.

Milyen jövőbeli tendenciákat és fejleményeket lát vagy vannak-e javaslatai a japán kertek tervezése terén Magyarországon?

Magyarország klímája valóban nem ideális a japán kertek létrehozásához és fenntartásához. Angliában, a tenger közelsége miatt és az enyhe tél miatt sokkal inkább hasonlít a japán környezethez, így ott könnyebb japánkerteket kialakítani.

Magyarország klímája nagyon változékony és kiszámíthatatlan, különösen a klímaváltozás miatt. Ez megnehezíti a japánkertek fenntartását és gondozását és a jövőben ez még nehezebbé fog válni szerintem.

Emellett Magyarországon sok más tényező is befolyásolja a japánkertek létrehozását. A pénzügyi korlátok mellett például az infrastruktúra fejlesztése is fontos, és ez gyakran elsőbbséget élvez más projektekkal szemben.

Magyarországon számos tényező befolyásolja a japánkertek kialakítását és hosszú távú fennmaradását. A klimatikus kihívások idővel nehezebbé válhatnak, és a kulturális, valamint gazdasági környezet is korlátozhatja ezek létrejöttét. Azonban ezekre a kihívásokra is találhatunk megoldásokat, és gyakran sikerül újra alkotni a japán kertek hangulatát Magyarországon.

Dani Zoltán

Hogyan került kapcsolatba a japán kertekkel, és mi inspirálta, hogy ezzel a területtel foglalkozzon?

A természet szeretete valószínűleg az, ami megfoghatatlanul vonzott engem ehhez az úthoz. Persze, van egy romantikus történetem is: gyermekkoromban Kolozsváron éltünk, közvetlenül a botanikus kert mellett, ahol a japánkertben játszadoztam. Ám ha mélyebben elgondolkodom, rájövök, hogy inkább a természet szeretete irányította az életemet, és vezetett oda, ahol most tartok.

Mesélne egy kicsit a Szentendrei japánkertről?

A japán kultúra iránti érdeklődésem vezetett ahhoz, hogy szorosabban megismerjem ezt a csodálatos világot. Eleinte nehézségekbe ütköztem, amikor próbáltam lehetőségeket találni a tanulásra. Különféle cégekhez fordultam, de senki sem volt hajlandó velem együttműködni. Ekkor merült fel bennem az ötlet, hogy egy japánkert megépítésével keresek lehetőséget. Bár akkor még nem tudtam, hogy milyen forrásokból és hogyan fogom ezt megvalósítani.

Büszkén léptem be a szentendrei önkormányzat irodájába, és felajánlottam, hogy ingyen építek nekik egy japánkertet. Bár fogalmam sem volt róla, hogyan teremthetném meg ezt a kertet pénzügyileg és logisztikailag. Az önkormányzat támogatásával sikerült elnyernem a japán nagykövetség jóváhagyását, majd pedig a japán kertépítő cég bizalmát. Ezután már csak a sors keze kellett ahhoz, hogy találkozzak azokkal az emberekkel Japánban, akik végül segítettek anyagilag és szakmailag is, hogy valóra váljon ez az álmom.

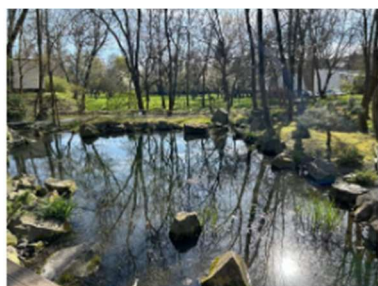
Tehát, bár eredetileg a tanulás vágya hajtott, hogy elkészüljön ez a kert, de végül ez nemcsak az én személyes fejlődésemre szolgált, hanem másoknak is lehetőséget kínál arra, hogy itt, Szentendrén keresztül tanuljanak és kapcsolatot építsenek Japánnal. Nem kell többé külföldre utazniuk a tudásért, hanem csak ide kell eljönniük.

Ez a kert teljes mértékben megfelel minden japán szabálynak. Benne van mind a három kertstílus: a paradicsomi vizeskertek, a meditációs zen szárazkertek és a teakertek jelenete. Ez a kert mind a három stílust képviseli. Japánban, amikor kialakult a polgári réteg, ezeket a stílusokat keverték, és ez a kert annak a példája. Ez egy 1800-as évekbeli japán értékeket képviselő, minden stílust magába foglaló park.

44. ábra A szentendrei japánkert napközben

Az olyan különleges érdeklődési körben, mint a japánkertek, rendkívül fontos a kitartás és az ambíció. Gyakran úgy tűnhet, hogy ezek az álmok elérhetetlenek a jövőben, de elkötelezettséggel és kemény munkával bármit el lehet érni. A szentendrei japánkert éppen ennek a kitartásnak a példája, és jelenleg sokak számára szolgál tanító példaként. A kert egy *kaiyūshiki teien* (sétakert), mely az Edo-korra volt a legjellemzőbb és több fajta japán kerti stílust kevert ezekben a sétakertekben. (Ferenczy, 1992)

SZENTENDREI JAPÁNKERT

JŌDO TEIEN
PARADICSOMI VIZESKERT

MOTSU-JI, HIRAIZUMI

SZENTENDREI JAPÁNKERT

KARESANSUI
SZÁRAZKERT

DAISEN-IN, KYOTO

SZENTENDREI JAPÁNKERT

ROJI
TEAKERTI ELEM

RYOAN-JI, KYOTO

45. ábra japán kerti típusok megjelenése a szentendrei japánkertben (saját)

Mi is egyáltalán a japánkert és lehet-e az európai japánkerteket japánkertnek hívni?

Japánon kívül két fajta japánkert létezik. Az egyik típus a teljesen autentikus japán kert, amelyet japán kertépítő cégek hoznak létre, és szigorúan betartják a japán kertépítési szabályokat és hagyományokat. Ilyen kerteket találunk például Bécsben, Monacóban, Belgiumban, Franciaországban és számos más helyen a világon. Ezek a kertek általában a japánok által is elismertek, például a bécsi Setagaya Park vagy a monacói japánkert.

46. ábra Japánkert (Hasselt, Belgium)

A másik típusú kertek azok, amelyeket nem japánok építenek, és gyakran az elismerés kérdése, hogy melyiket fogadják el a japánok. Sok ilyen kert létezik Európában, de csak néhányat ismernek el a japánok. Éppen ezért fontos volt számunkra, hogy a japán kertmesterrel dolgozzunk, hogy kertünk olyan fejlesztéseket kapjon, amelyek megfelelnek a japánok elvárásainak és sztenderdjeinek. Ezért utaztam Japánba novemberben, hogy találkozjak a mesteremmel, és egyeztessünk a további fejlesztésekről és tanulási lehetőségekről. Biztosított afelől, hogy segíteni fog mind az építésben, mind a tanításban, és közös erővel tovább fogjuk fejleszteni a kertet.

Úgy érzem, hogy idővel képesek leszünk elnyerni a japánok elismerését, és át fogunk esni abba a kategóriába, amelybe a japánok által külföldön létrehozott japánkertek tartoznak. Ez egy hosszú távú folyamat, de hiszem, hogy az elkötelezettségünk és együttműködésünk révén el fogjuk érni a célunkat.

A japánkertek elismertsége kulcsfontosságú, de kényes téma, hiszen az autentikus japánkertek Európában csak akkor értékelhetőek, ha a japánok is elismerik azokat. Ezek a kertek a japán szakértelem és hagyományok által inspirált, és autentikusan készülnek, kiemelve a japán kertművészet esszenciáját. Az autentikus japánkertek létrehozása jelentős munkával és szakértői tudással jár, és mindig fontos figyelembe venni a kert célját. Ha az autentikus japánkert megvalósítása a cél, akkor kiemelten fontos a japán mesterekkel való együttműködés, tanácsaik elfogadása és adaptálása az európai környezethez.

Mit gondol a zuglói japánketről?

A zuglói japánkert egy olyan kerttípus, amelyet nem japánok építettek, de az építők rendelkeztek bizonyos szintű tudással és tapasztalattal a japán kertépítés terén. Célunk az volt, hogy javítsuk és fejlesszük ezt a kertet, és a japánok is támogatják ezt a törekvést.

Személyes véleményem szerint a kert köhasználata inkább kínai jellegzetességet mutat, ezért valamilyen fúziós kertnek tekinthető. Az elmúlt tíz évben azonban jelentős fejlődést értünk el, és amióta dolgozom ezen a projekten, az a célom, hogy csökkentsem ezt a fúziós hatást, és inkább a japán kertekre jellemző elemeket emeljem ki. Megpróbálom eltávolítani a rossz elemeket és erősíteni a jókat.

Például a teaház eredetileg egy *azumaya* volt, amely a szentendrei japánkertben is megtalálható. Japánban ez az épített szerkezet inkább egy kerti kilátóként, a 4 dimenziós kerti alkotás megtekintésére, funkcionál, nem pedig a teázás helyszínéül.

47. ábra Azumaya a zuglói japánkertben
(Forrás: Gódorné Hazenauer Zita)

A zuglói japánkert esetében észrevehető, hogy bizonyos elemek nem teljesen illeszkednek a japánkertek jellegzetességeihez, és sok kelet-ázsiai stílusú elem is megtalálható a kertben. Azonban megfelelő kutatással és munkával lehetséges felerősíteni a kert japánkerti jellegét, de fontos figyelmet fordítani a kert történelmi értékeire is.

Mit gondol az állatkert japánkertiéről?

Az állatkerti japánkert nem rossz kert, azonban sajnos szembesülnünk kell azzal, hogy rengeteg különböző tulajdonos és fenntartó volt már az idők során, akiknek nem volt teljes mértékben megértése a japán kertépítés és fenntartás koncepciójáról. Gyakran előfordul, hogy az új elemek és növények, amelyeket adományként vagy ajándékként kapnak, csak egyszerűen hozzáadják a meglévőhöz, anélkül, hogy figyelembe vennék a kert egészének összképét és a japán kertépítés alapelveit, mint például az üres tér alapelvét. Ez idővel torzíthatja vagy megváltoztathatja a kert eredeti szépségét. Szerintem sokszor inkább a botanikai értékeket részesítik előnyben.

Azonban úgy gondolom, hogy mint alapanyag, az állatkerti japánkert tökéletesen megfelelő. Az eredeti koncepciót fenn lehet tartani, több japán mester is részt vett már a kert újra tervezésében és javításában. Bíró Tamás és mi is végrehajtottunk rekonstrukciót, és eltávolítottunk számos oda nem illő elemet. Bár természetesen előfordulhat, hogy továbbra is olyan elemek kerülnek be, amelyek nem illeszkednek a kert stílusához, az alapanyag és a potenciál megvan ahhoz, hogy visszatérjünk az eredeti szépséghez és harmóniához.

Az állatkerti japánkert is kihívásokkal teli úton haladt az évek során, ez összefüggésben lehet a fenntartó japánkertekkel kapcsolatos ismereteivel. A kertben jelentős történelmi és dendrológiai értékek rejlenek, melyek autentikus japánkerti környezetben a legjobban tudnának megmutatkozni. Ha sikerül betartani bizonyos szabályokat és irányelveket a kert fenntartása és fejlesztése során, akkor hosszú távon megőrizhetjük és tovább fejleszthetjük a japánkert autentikus és gyönyörű jellegét. Ezáltal a kert nagy reményeket táplálhat a jövőben.

Mit gondol a margitszigeti japánkerttről?

A margitszigeti japánkert valójában teljesen fúziós jellegű, és úgy vélem, hogy a japánok szempontjából kissé sértő lehet, ha azt japánkertnek nevezzük. Bár rendkívül szép a juhar gyűjteménye, ami valóban egy igazi japán gondolatot tükröz, de azt meg kell jegyeznem, hogy az kínai és koreai elem is. Tehát, bár van egy lenyűgöző juhar gyűjtemény és egy csodálatos cseresznyefa is, de ez még nem teszi az egész kertet japánkert kategóriába. Ez természetes nem probléma, szép kert nagyon, de sokszor ez rossz következtetést okozhat.

Fontos mindig az autentikusságot szem előtt tartani, amikor egy kertet japánkertnek nevezünk. A margitszigeti kert egy japán stílusú kert vagy japán elemeket tartalmazó kert, azonban nem követi teljes mértékben a japán kertek tervezési és fenntartási elveit. Ennek ellenére értékes elemeket tartalmaz, és az autentikusság hiánya nem csökkenti ezeknek az értékét. Fontos ügyelnünk a megnevezésre, hogy tisztázzuk a kert jellegét és tartalmát.

Hogyan értékeli a japán kertek kulturális és esztétikai aspektusait a magyar környezetben?

Magyarországon szerintem nagyon erős a kulturális igény a japánkertek iránt. Alapvetően észlelem, hogy a magyar emberekben egyfajta japán szimpátia és érdeklődés van jelen. Számos művészeti ág, mint például a haiku, az origami, a japán kertművészet és a küzdősportok népszerűsége is jelzi, hogy a japán kultúra iránti érdeklődés Magyarországon igen erős.

48. ábra Ono Hikariko, japán nagykövetség a zuglói japánkerti napon

A japánkertek terén is számottevő fejlődést tapasztalunk. Az általam vezetett japánkertiskola létrehozása előtt Magyarországnak két japánkertje volt: a zuglói és az állatkerti. Mindkettőt mi rekonstruáltuk, és azóta további három kertet hoztunk létre: egyet a Szegedi Tudományegyetemnek, egyet a Gyulai Könyvtárnak és egyet itt Szentendrén. Így jelenleg összesen öt japánkert működik az országban, ami reményeim szerint tovább fogja növelni a japán kultúra és művészetek iránti érdeklődést és megértést Magyarországon.

Magyarországon kiemelkedő érdeklődés mutatkozik a japán kultúra iránt, ami nagyobb, mint a többi Közép-Európai országban. Erről több interjúalanyom is megerősítést nyújtott, és a nagykövetség is észleli ezt a tendenciát. A magyarok egyre növekvő megértést és érdeklődést mutatnak a japánkertek iránt is, ami részben a kertek számának növekedésében és a kertekkel kapcsolatos eseményekben mutatkozik meg.

Milyen jövőbeli tendenciákat és fejleményeket lát vagy vannak-e javaslatai a japán kertek tervezése terén Magyarországon?

Ez eddig a legjobb kérdés, mert míg az előzőek a múltat járták körül, ez a jövőre vonatkozik. A japánkert és annak technikái a természet leképzésére irányulnak. A modern, városi világban minden olyan szabály, amit a japánkert alkalmaz, fordítható és alkalmazható. Tehát Európában a japánkert jövője abban rejlik, hogy a technikáit és építési tudását beépítsük a modern kertépítésünkbe. Ha például egy japán kertet veszek és eltávolítom belőle a kőlámpást vagy a bambuszpipát, akkor egy természetes tájat kellene kapnunk, ami már nem tűnik feltétlenül japánnak. Ezt a technikát szeretnénk továbbadni.

Míg az európaiak szórakozó kerteket építenek, amit nem bírálok mert nagyon jók, mert lehet benne pihenni és kikapcsolódni, a japán kertek a szemlélés és a gondolatok szárnyalásának világát építik kertjeikben.

A jelenlegi urbánus környezetben a japánkertek jellege nagy segítséget nyújthat, mivel ezek természeti tájak leképezései, és segíthetnek a természet közelségének érzését kialakítani. A nyugati típusú kertek fő funkciója a rekreáció, melyek tökéletesek erre a célra, de nem képesek olyan mértékben visszaadni a természet jellegét, mint a japán kertek. A japánkertek jövőbeli célja Európában ennek a természeti élménynek a megerősítése és terjesztése, hogy egy kis időre kiszakadjunk a hétköznapiakból, és figyelmünket a természetre irányítsuk.

Melyek a japánkertek alapvető elemei, amelyeket beillesztene a magyarországi kertekbe?
Hogyan módosítaná vagy adaptálná ezeket az elemeket a helyi igényekhez?

Szerintem úgymond nincs a japánkertnek alapvető eleme, egy japán kert állhat egyféle anyagból, legyen az növény vagy kavics. Ahogy egy művész alkotásában, itt is azt az elemet és anyagot használod, amelyiket éppen kedved tartja vagy amit a környezet megkövetel. Tehát tudni kell japán kertet építeni úgy, hogy nincsenek benne sziklák, és tudni kell úgy japán kertet építeni, hogy nincsen benne tó vagy növények. Bármelyiket kivehetem és bármelyiket betehetem. Ez a művészeti szabadság.

Környezethez alkalmazkodom, és a növényzetet is a klímához választom, nem pedig a fajták szerint. Fontos figyelembe venni, hogy napos vagy árnyékos kertekről beszélünk, nedves vagy száraz területekről.

A japán kerti elemek jelentősen eltérnek Magyarországon a japán mintáktól. A japánok először belülről tervezik a kertet, nem pedig a helyszínen. Nem tesznek terepi felmérést és sétálgatnak a kertben, hanem inkább a másik házában ülnek, és kinéznek az ablakon, ami egy festmény kerete. Így komponálnak, ahogy Ueji mester is mondta, aki egy nyolcgenerációs kertépítő család feje. A tervezés során rétegeket alkotnak, mint az informatikában. Először megvan a kert teste, a domborzat, amelynek alapból szépnek kell lennie még mielőtt bármilyen elemet is hozzáadnánk. Ezután jönnek a kövek, a vizes elemek, majd a geometrikus elemek, és csak ezután kerül bele a növényzet, ami felöltözteti a kertet, mint egy gyönyörű ruha egy szép nőt.

Minden elemnek megvan a maga művészeti értéke, és Japánban nagyon híres kőállító mesterek végzik a legjobb kőkompozíciókat. Ezek a kompozíciók természetesen összhangban vannak a kert testével és terepével. Vannak, akik a száraz kertekben, mások pedig a vizes jelenetekben jeleskednek, de minden egyes réteg külön művészeti ág, és jól kell végezni ahhoz, hogy egy szép kert jöjjön létre.

A víz használata a japán kertekben rendkívül fontos, és ez az európai kultúrában nagy hiányosság. Amikor például nyaralni megyünk, általában a tenger vagy az óceán partját választjuk, vagy pedig folyóhoz, patakhoz, forráshoz keressük a közelséget. Tehát a víz jelenléte fontos számunkra, ez a tudatunkba van beépítve, és ezt a japánok tudatosan ki is használják a kerttervezésben. Az európai

49. ábra A szentendrei japánkert vizes kertje (saját kép)

kertkultúrának ezt nagyon meg kell tanulnia: az épületet és a külső teret egyben kell tervezni, és a kertet belülről kifelé kell megtervezni. Ez az egyik legfontosabb üzenet, amit a modern kertészeti világnak meg kell értenie és fel kell fognia. Természetesen ez az elv vonatkozik mindenféle kerttípusra a bolygón, legyen az francia, angol vagy éppen mediterrán kert. Nem új dologról beszélünk, hiszen már a franciák is a kastélyból nézték a kertjeiket, így ez inkább egy visszatérés a régi, bevált elvekhez.

A japánkertek tervezésekor és kialakításakor hangsúlyos a művészi szabadság, mely lehetővé teszi az elemek rugalmas kombinálását és alkalmazását. A kertek strukturális rétegeinek kialakítása, beleértve a domborzatot, a kőkompozíciókat, a vízi elemeket és a növényzetet, kiemeli a japán kertek egyedi jellegét és művészi értékét. Fontos, hogy olyan anyagokat alkalmazzunk, amelyek elérhetőek és természetesek, ettől a természetességtől és a kialakítástól lesz a kert japánosabb. Az építészet és a környezet szerves egységének szem előtt tartása, valamint a víz szerepének hangsúlyozása kulcsfontosságú az autentikus japánkertek létrehozásában. Az elvont elvek gyakorlati alkalmazása és az építészeti tervezés belső irányítása hozzájárul az esztétikailag és funkcionálisan kifinomult kertek létrehozásához, fenntartva a kertek természetes és megnyugtató környezetét.

Milyen növényeket és növénycsoportokat talál leginkább alkalmasnak a magyarországi japánkertekben?

Nos, Magyarország most már egyre inkább hasonlít a mediterrán éghajlatra, ami egy fontos megállapítás, mivel ez is egy olyan tényező, ami nem feltétlenül tükrözi az igazi japán kert koncepcióját. Az igazi koncepcióhoz azt kell hozzátennem, amit az alkotás igényel, tehát fordított a kérdés. Japánban is más országok növényeit importálják, idegen fajták és külföldről behozott növények, ezek a *zouki* növények, sokmindent bevisznek és importálnak, ami segíti az alkotást. Északon, például Sapporoban hó van, míg délen, Okinawán pálmafák nőnek, így van változatos alkotási lehetőségünk.

Magyarországon a klímaváltozás fontossága felerősödött a kerttervezésben, különösen a japánkertek létrehozásában. Az alkotói folyamat során az alkalmazkodás elve kerül előtérbe, ami azt jelenti, hogy a növények kiválasztásánál elsősorban az alkotás által meghatározott környezeti tényezőkre kell figyelemmel lenni. Fontos, hogy olyan növényeket válasszunk, amelyek alkalmazkodnak a változó klímához és segítik az alkotás hosszú távú fenntarthatóságát és fejlődését. Ez a megközelítés biztosítja, hogy a japánkertek megfeleljenek a változó körülményeknek, és hosszú távon megőrizzeik szépségüket és értékeiket.

Milyen kőanyagokat használ és ezek mennyire térnek el a japánban lévőktől?

A kövek tekintetében nincs nagy különbség, én sokszor andezitet használok, ami Japánban természetes és elfogadott. Mindenféle kőfajtát használnak, sőt, még keverik is a színeket, ha szükséges. Lehet andezit, gránit, de mindenképpen vulkanikusnak kell lennie. A japán kertnél vulkanikusról beszélünk, míg a kínai vagy koreai kertekben inkább a mészkőről esik szó. Ez a fő különbség. A japán kert eredetileg a kínai kertből származik, ahol a kertkultúra jóval régebbi, mint Japánban. Azonban, mivel Japán egy vulkanikus sziget, míg a másik egy üledékes geológiai képződmény, ez meghatározta a kertkultúra fejlődését is.

50. ábra A szentedrei japánkert andezit sziklái (saját kép)

A magyarországi japánkertek különböző kőzettípusokat használnak az építésükhöz. A szentendrei japánkert és az Állatkert japánkertje vulkanikus kőzeteket alkalmaznak, míg a zuglói japánkertben a lukacsos mészkő dominál. Fontos megérteni, hogy ezek a kőzettípusok nemcsak esztétikai szempontból különböznek egymástól, hanem az alkalmazott anyagok tulajdonságai és eredete is eltérő. Míg a vulkanikus kőzetek, mint az andezit vagy a bazalt, általában Japánra jellemzőek, mivel az ország vulkanikus sziget, addig a mészkő inkább Kína és Korea kertjeire jellemzőbb. Emiatt az egyes japánkertek kialakításakor figyelembe kell venni az adott terület sajátosságait és az eredeti japán kertekben használt anyagok helyi elérhetőségét és megfelelőségét. Ezáltal a kertek megőrizhetik az autentikus japán kertek hangulatát és jellegzetességeit, miközben alkalmazkodnak a környezeti és helyi feltételekhez. (Dani, Japanese Garden Art, 2024)

Milyen kompozíciós technikákat alkalmaz tervezéskor?

Az előbb említett belülről-kifele technikát, festészet szabályait: egyharmad kétharmad arány, az aranymetszés, színek, formák, üres tér. Ez a megközelítés olyan, mintha a szobrászat vagy a festészet világából merítenénk. Azonban ennek a 4 dimenziós élő szobrászati kompozíciónak a léte ennél sokkal komplexebb, hiszen idővel is változik. Míg egy festmény vagy szobrászati alkotás statikus, addig ez a kert dinamikus. Egy dinamikus szobrászati alkotásnak tekinthetjük, ami nem csak létezik, hanem élettel is telített.

Milyen fenntartási gyakorlatokat alkalmaz a japánkertek tervezése során, és ezek között van-e japán vonatkozású és mik ezek?

A vágási stílusok, amiket alkalmazunk, azok speciálisan japánok, nem is sokan tudnak hozzászólni. Tiltom is azoknak a növényeknek a használatát, amit utólag nem lehet majd megfelelő módon kezelni, például a fekete fenyőt (*Pinus nigra*) vagy az erdei fenyőt (*Pinus sylvestris*). Ezekhez olyan kézi technikák szükségesek, amik nem kifizetődőek. Persze lehet használni, de sokkal jobb egy *Taxus*, amit *karikomi* módon lehet nyírni. Ami biztos, hogy külön mozog az a nyírási technikájuk, de ezt itt Magyarországon is alkalmazhatjuk megfelelő növényekkel és tudással.

Interjúk reflexiója

Az interjúk és kutatások alapján Magyarországon is alkalmazható japán kerti elemeket találtam, amelyeket a minimális vagy egyáltalán semmilyen megmásítás, torzítás nélkül is lehet használni. A japán kerti elemeket, koncepciókat jellegük szerint csoportosítottam. Így öt csoportot hoztam létre: a tervezési elv, a kőalkalmazás, növényalkalmazás, a vizes elemek, szerkezeti elemek és a fenntartási gyakorlatok. Mindegyik kategóriában találtam, az interjúk és kutatásaim alapján, olyan elemeket, koncepciókat, elveket, amelyek alkalmazhatóak hosszú távon a magyar környezetben. (Katsuya, 1994)

土

Tervezési elvek

Egy japán kertben rengeteg tervezési elv érvényesülhet, ezen elvek többsége mélyen gyökerezik a japán és buddhista kultúrában és filozófiában. A magyarországi japánkerteknél is alkalmazhatjuk ezeket az elveket, de ügyelnünk kell, hogy megfelelően megértsük ezeknek a lényegét és jól alkalmazzuk Őket. (Dani, Japanese Garden Art, 2024)

Az egyik legnehezebben értelmezhető tervezési elv a *ma* és a yohaku *no bi*. Mindkét elv az üres tér fontosságát hangsúlyozza ki. A japán esztétikában az üresség nem a tárgyak hiányát jelenti, hanem a tér jelenlétét.

A japán kerttervezés során rendkívül fontos szerepet játszik a ***ma*** (間) fogalma, melyet szó szerint térnek, helynek, szünetnek lehet fordítani. A kezdeti kutatások során nehézséget okozott számomra ennek a megértése. Azonban a példákon keresztül könnyebben érthetővé vált, hogy hogyan jelenik meg a japán élet különböző aspektusaiban, és hogyan befolyásolja a környezetükkel való kapcsolatukat. Egy példa erre a japánok gyermekkorában megtanult meghajlás. A meghajlás folyamatában a *ma* érzése is megjelenik: a gyerekeknek tanítják, hogy mielőtt kiegyenesednének a meghajlásból, tartsanak egy rövid szünetet, álljanak meg egy pillanatra. Ez az apró időszak hangsúlyozza a tér jelenlétét és fontosságát. A kerttervezésben is ugyanez az elv érvényesül: ha egy kertben nincs elegendő *ma*, az zsúfolt és zajos hatást kelt, míg, ha megfelelő mennyiségű *ma* van jelen, akkor a kert harmonikus és nyugodt atmoszférát sugároz. Nincs forma üres tér nélkül, tehát az üresség kifejezi, kihangsúlyozza a tartalmat. (Marc, Japanese Garden Design, 1996) (INT-05, INT-09)

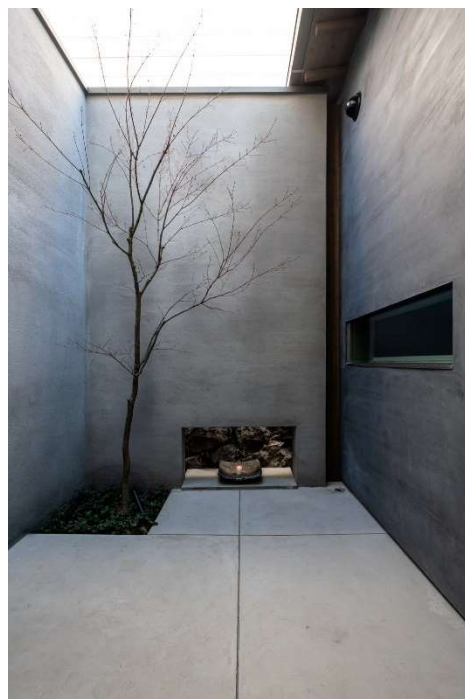
51. ábra Üres tér alkalmazása a szentendrei japánkertben (saját kép)

A *yohaku no bi* (余白の美), jelentése az üresség szépsége.

Ez a koncepció az üres tér fontosságát jelenti. Magyarul legjobban a „kevesebb néha több” elvének tudjuk fordítani. Az üresség szépségét és jelenlétének fontossága a nem csak a kerttervezésben hanem más művészetekben, mint például a festészetben, szobrászatban és építészetben is lehet alkalmazni. (Marc, Japanese Garden Design, 1996) INT-08

52. ábra Az üres tér használata a japán művészetben

53. ábra Az üresség szépsége az építészetben

A **shakkei** (借景), vagyis a "kölcönvett táj" egy fontos tervezési elv a japán kertekben. Ez az elv arra utal, hogy a kert körülötte lévő tájat is bevonja a tervezésbe, és úgy helyezi el az elemeket és struktúrákat, hogy azok a távoli kilátásokat bevonják a kert élményébe és kompozíciójába. Ez az elv tágíthatja az érzékelt teret a távoli elemek bevonásával. A magyarországi japánkertekben sajnos a legtöbb kert zárt belső területen és valamilyen térfal határolja legyen az épület vagy növényzet vagy nincs olyan táji elem a környezetébe, amit érdemes lenne beépíteni a kertbe a **shakkei** elvét használva. Kivételt képezhet a margitszigeti japán stílusú kert, ahol megfigyelhető ez az elrendezés. Ebben az esetben látható a Hármashatár-hegy, ami egy távoli táj, és amelyet tudatosan vagy akár véletlenül is beépítettek a kert tervezésébe. Ennek felfedezésére Némedi Boglárka szakdolgozatában hívta fel a figyelmet.

55. ábra Entsu-ji kertje

54. ábra Margitszigeti japánkert (forrás: Némedi Boglárka)

A **wabi-sabi** (侘び寂び) egy jellemző japán esztétikai elv, amely a szépség értelmezésének egyedi megközelítését jelenti. Ez az elv összekapcsolja a múltó idő, a természetes öregedés és az egyszerűség szépségét. A múltó dolgok és idő elfogadását jelenti, megtalálni a szépet az öreg és tökéletlen dolgokban. A kertépítészetben fontos szerepet játszik ez az elv, gyakran találkozunk olyan elemekkel, amelyek az idő

56. ábra A szentendrei japánkert wabi-sabi jellege

múlását és természetes „romlását”, kopását tükrözik lehetnek ezek régi kerti elemek, mohás kövek faelemek. A kertek tervezésében és fenntartásában is előtérbe kerülhet a letisztultság és a szerénység, amelyek a **wabi-sabi** elvével harmonizálnak. A **wabi-sabi** elv hangsúlyozza a természetes szépség és az idő múlásának elfogadását, és ezáltal hozzájárul a japánkertek egyedi atmoszférájához és megjelenéséhez. (Marc, Japanese Garden Design, 1996)

A 4D elv és Festmény elv, mind Dani Zoltán elve, amelyek, mint a kert festményszerűséget emelik ki.

A **4D elv** arra összpontosít, hogy a kert minden pontjáról nézve úgy nézzen ki, mint egy háromdimenziós festmény, amely mélységet és dinamizmust sugároz. Ezáltal a kert nemcsak egy statikus tér, hanem egy mozgó, élettel teli kompozíció, amely mindig új látványokat kínál.

A **Festmény elv** pedig azt hangsúlyozza, hogy a kertet úgy kell tervezni, hogy belülről kifelé nézve olyan legyen, mint egy festmény. Az ablakok és nyílászárók keretezik és mutatják be a kert szépségét, és a külső tér ezzel együtt a belső tér meghosszabbítása lesz, egy élő, négydimenziós festményként. Ez a megközelítés a kert és a ház közötti kapcsolatot hangsúlyozza, miközben kifejezi a kert művészi értékét és szépségét. Ennek az elméletnek köze lehet a prospect-refuge elmélethez, amely szerint az emberek hajlamosak olyan helyeket keresni, ahol jó kilátás nyílik a környezetre, ugyanakkor biztonságban érzik magukat.

58. ábra Murin-an kert keret jellege (forrás: Dani Zoltán)

57. ábra A szentedrei japánkert keret jellege (saját kép)

A **hófedte táj elve** hangsúlyozza a japán kertek domborzatának a fontosságát és esztétikai értékét. Dani Zoltán és Bíró Tamás interjúikban rámutattak arra, hogy a kert alapvető rétegének, vagyis a domborzatnak, a kert testének magában kell hordoznia a szépséget és az esztétikát, akár más elemek nélkül is. Ez a megközelítés arra utal, hogy a kert domborzatának olyannak kell lennie, mint egy hóval borított táj, amely önmagában is szórakoztató és vonzó látványt nyújt.

59. ábra Az állatkerti japánkert izgalmas domborzata (saját képek)

A *shizen* (自然) jelentése: természet, természetes, elvének a megértése nem is áll túl messze az Európai kertkultúrától hiszen Magyarországon is alkalmazzuk ezt az elméletet. Ez az elv arra összpontosít, hogy olyan kerti szegélyeket hozzunk létre, amelyek a természet is használ, például erdőszegélyeket. Ezek a szegélyek gyakran gyep nélküliek és négy rétegű ültetési rendet alkalmaznak, hasonlóan ahhoz, ahogyan a természet működik. Japánban ezek a szegélyek magukban foglalják a mohákat, évelő növényeket, cserjéket, törpefákat és magas fákat. A természetes lehatárolások vízmegtartók, pormegkötők, oxigént és párákat termelők, valamint árnyékot biztosítók is egyben. Ez az elv a kertet az ideális, művészi-szintű, hasznos világgá alakítja.

61. ábra A *shizen* elv alkalmazásában Kyoto-ban (forrás: Dani Zoltán)

60. ábra Az állatkerti japánkert természetes, *shizen* szegélye (saját kép)

Az **esti fények** a kertek és parkok második élete egy új világot hoz létre ez a folyamat a japán kerteknél különösen érzékelhető, ahol az idő múlásával és a környezeti változások által más-más arcát mutatja a kert. Kiterjeszti az időt és új értéket ad hozzá a kerthez.

63. ábra Esti fények Niigatában (forrás: Dani Zoltán)

62. ábra Esti fények a szentendrei japánkertben

石

Kőalkalmazás

A kövek a japán kertek ugyan annyira fontos elemei, mint a növények és a víz. A japán kertben a kő a legsokféleképpen használható elem, lehet szoliter elem, *nobedan* (kerti út), kerti szerkezeti elem, például *tsukubai* (vizes edény) stb. Egy japán kert megalkotásánál az élő és élettelen elemek egyensúlyának fenntartása kiemelt fontosságú, és a kövek ebben az egyensúlyteremtésben kulcsfontosságú szerepet töltenek be. (Mitsui, 1987)

A japán kertekben alkalmazott köveknek tömörnek és fagyállónak kell lenniük. A leginkább preferáltak a vulkanikus eredetű, sötétebb kövek, míg a porózusabb, lukacsosabb és puhább köveket, mint például a mészkő inkább más kertstílusok használják, mint például a kínai vagy koreai kertek. Magyarországon a bazalt és az andezit, melyek több helyen előfordulnak, kiváló választások a japánkertek építéséhez. (Mitsui, 1987)

64. ábra A szentendrei japánkert andezit sziklái (saját kép)

Az *ishi-gumi* (石組み) azaz a kőállítás, köelhelyezés saját magában egy művészeti ág. A kőkompozíciók a japán kertekben természetazonos művészi megjelenést kölcsönöznek, szobrászati elemekként emelkednek ki. Önmagukban is állhatnak, mint műalkotások, ezeknek a köveknek a neve *sui-seki* (水石), ugyanakkor nem foglalnak el túl nagy helyet, így nincs szükség kompromisszumokra a kert tervezése során. (Sugimura) (INT-15)

65. ábra A fűvészkert Ázsia kertjében szoliter kőállítás (saját kép)

A japán kertekben a köveknek az elvontabb funkciók is lehetnek, például a víz szimbolizálása. Ott, ahol a valódi víz használata nem megoldható vagy túl költséges, a kők lehetnek alternatív megoldások. Általában a víz szimbolizálására használt kövek világosabbak és kisebbek, elrendezésük pedig emlékeztet a tavakra, folyókra vagy vízesésekre. A karesansui kertekben, azaz a száraz kertekben, például világosabb, kisebb méretű köveket használnak, melyek murva szerűek. Ezeket a kőelemeket a magyar japán kertekben is alkalmazhatjuk, de ehhez mély kulturális megértésre és felelősségre van szükség.

66. ábra Kövek vízesés szerű elrendezésben Szentendrén (saját kép)

水

Víz

Az élet szempontjából létfontosságú víz jelenléte minden formában kapcsolatban van a növényzettel és szerves része minden japánkertnek. A víz nemcsak párát biztosít, hanem megőrzi a nedvességet, távol tartja a port, és az ősi életbiztonságot adja. Különféle formákban jelenhet meg a víz a japánkertekben, ha van lehetőségünk alkalmazhatjuk a magyar környezetben. (Mitsui, 1987) (INT-16)

A japán kertek talán egyik legfontosabb eleme a **tó**. A tavak rengetek japánkertben megtalálhatóak, a víztükör nem csak esztétikai hanem klimatikus előnyökkel is jár azért szinte az összes magyarországi japánkertben megtalálhatóak és adaptálhatóak.

A **Vízesés**, a sziklák közt zúduló intenzív, markáns vízélmény a kertben melyek hanghatást látványt keltenek és párasítják is a környezetet. Ezek gyakran nagy helyet igénylő vízi elemek ezért kevés ilyen hely létezik Magyarországon, egyedül a margitszigeti japán stílusú kertben található egy ilyen vízi szerkezet.

A **források**, mint a természetben úgy a japánkertekben is a víz kezdete, innen származik a kert vizeinek nagy része. A környéke általában kövekből áll és dús növényzettel van betelepítve a még természetesebb hatás végett.

Folyó, patakok gyakran egy forráshoz és tóhoz kapcsolódva kerülnek kivitelezésre. Az enyhe szintkülönbségek adják meg azt a jellegzetes kellemes, nyugodt csordogálást és atmoszférát, amelyet egy japánkerti patakról elképzelhetünk.

A **vezetett vizek** és **kőedények** nagyon gyakori japán kerti vizes elemek. Az ilyen elemeknél általában bambuszban vezetett víz valamilyen kőedénybe vagy kőtálba csordogál ki. Ez a jelenet kulturális hatással bír a teakertek, buddhista templomok és shinto szentélyek terén, emellett megfelelő kulturális tudással és fenntartással a kertünk kiemelkedő elemei lehetnek.

67. ábra A szentendrei japánkert vezetett vizes csobogója (saját kép)

木

Növényalkalmazás

A hagyományos japán kert monokróm jellegű, színek és növényfajok szempontjából is. A kert a természetes táj leképezése ezért is egy ilyen egyszerűbb növénytársulás jellegeit próbáljuk megjeleníteni a növényhasználaton keresztül. Nem jó, ha zsúfolt, növénygyűjtemény egy japánkertnek kívánt kert. A japán kertek növényzetének körülbelül 70% örökzöld és csak 30% lombhullató ezért bőséges örökzöld használattal tudunk autentikus élményt elérni. (Mitsui, 1987)

A **fák** a japán kertek nagyon fontos elemei. Elrendezésüknél figyelnünk kell a telek határ menti *shizen* elv szerinti ültetésre és hogy a kert belseje felé már kisebb fákat alkalmazzunk és ezeket már a hármasság elve szerinti elrendezésbe ültessük. Magyar környezetben fontos olyan fajokat választanunk, amik, bírják a klímánkat, de emellett autentikusak is lehetnek: *Pinus* fajok *Thuja* fajok, *Taxus*ok, *Juniperus* fajok, *Magnolia*, *Prunus serulata*, *Cercis siliquastrum* stb.

68. ábra *Pinus* növényalkalmazás a szentendrei japánkertben (saját kép)

A japán kert másik fontos szereplője a **cserje**, főként az örökzöld lomblevelű cserjék, szerencsére nagyon sok japán eredetű, emiatt egyből keleti hangulatot kap a kert. Ilyen fajok: *Aucuba japonica*, *Euonymus japonicus*, *Ilex* fajok, *Skimmia japonica*, *Viburnum* fajok és a legnépszerűbbek Japánban a *Rhododendron*ok de sajnos Magyarországon egyre inkább kedvezőtlen a környezet számukra.

Japánban nagyon sok helyen gyeppel helyett **moha** telepszik meg a kertekben, amely egy nagyon esztétikus és friss érzést biztosít. Sajnos a magyar klíma ezt nem teszi lehetővé, kivéve szerencsésebb vízközelibb helyeken, mint például a szentendrei japánkert. Ezek helyet alkalmazhatunk gyeppótló növényeket árnyékosabb területeken. Magyarországon kedvező fajok a, *Vinca*, *Hypericum*, *Hedera* fajok, ezzel vigyázni kell mert Japánban a borostyán a temető és halál a növénye.

Ha **vizes** jelenetet is tervezünk a kertbe és szeretnénk hozzáadni növényeket akkor érdemes úgy tervezni, ahogy a természet is elrendezi őket és nem szabad több mint a vízfelület egyharmadát elfoglalniuk. Japánban népszerű és Magyarországon is alkalmazhatóak a *Nymphaea* fajták és

az *Irisek*, emelett több őshonos magyar fajt is használhatunk a természetesség érdekében, mint például *Caltha palustris* vagy a *Sagittaria sagittifolia*.

II

Szerkezeti elemek

A japán kertekben használt berendezések és szerkezetek széles skálán mozognak, és mindegyikük hozzájárul a kert egyedi karakteréhez és funkciójához. Ezek az elemek Magyarországon is bátran alkalmazhatóak bármi fajta megmásítás nélkül csak ügyelnünk kell, hogy autentikus japán elemeket használjunk és a kert stílusához illő kerti elemeket válasszunk. (Mitsui, 1987)

A **kőhidak** hozzájárulnak a kert mozgalmasságához és érdekességéhez, miközben funkcionális szerepet is betöltenek. Magyarországon különösen ajánlott a gránit használata a kőhidak építéséhez, mivel ez a kőtípus rendkívül tartós és ellenálló a környezeti hatásokkal szemben. Emellett javasolt egész kőtömbökből kialakított kisebb távokat áthidaló elemek használata a hidak építése során. Ezek az elemek lehetővé teszik a látványos és funkcionális szolgáló hidak megvalósítását, miközben biztosítják a megfelelő teherbírást és stabilitást.

A **fahidak** is jelentős funkcionális és esztétikai elemek a japán kertekben. Annak ellenére, hogy Magyarországon még nem elterjedtek, Japánban nagyon esztétikus kerti elemeknek számítanak. A fahidak előnyei közé tartozik az esztétikai vonzerőjük mellett a természetes anyagokból adódó környezetbarát jellegük is. Fontos azonban ügyelni az időtállóságukra és fenntartásukra, hogy hosszú távon is megőrizték szépségüket és funkcionálisukat a kertben.

A kerti pihenők, más néven **azumaya**, a japán kertekben a pihenés és szemlélődés helyszínei. Ezek általában faszerkezetű és fedett elemek, melyek biztonságos és kellemes környezetet biztosítanak a kertben való tartózkodáshoz. Az azumaya célja, hogy a látogatók számára lehetőséget biztosítsanak a pihenésre és a környezet szépségének élvezetére, miközben egy esztétikus kilátás nyílik a kertre. Magyarországon az azumaya kerti elemet megtalálhatjuk például a zuglói és a szentendrei japánkertben is

A **kőlámpás** (tōrō) talán a legnépszerűbb japánkerti elem. Funkcionális és esztétikai szempontból is kiemelkedő, hiszen nemcsak megvilágítja a kertet, hanem egyedi hangulatot is teremt, melyre kevés más kerti elem képes. Japánban számos fajtája ismert,

69. ábra Kőlámpás Dani Zoltán magánkertjében (saját kép)

amelyeket külön művészeti ágként is elismernek. Magyarországon leggyakrabban a tachi-gata (álló típus) kőlámpásokat találjuk, melyek különleges atmoszférát kölcsönöznek a kertnek.

手

Fenntartás

A japán kertekben a kert fenntartása talán a kert életének legfontosabb része hiszen, ez a tevékenység alakítja a kertet és ennek köszönhetően jelenik meg a kert a legszebb formájában. Japánban egy kert megépítésekor nem csak kiviteli terv és költségek vannak, hanem ahhoz rendelnek hozzá fenntartási tervet és költségeket, ami rendkívül hasznos a kert szempontjából. (Dani, Japanese Garden Art, 2024)

A **karikomi** (刈り込み) metszés egy hagyományos japán növényformázási technika, mely során az adott növényt organikus, lapított gömb alakúvá nyírják. Japánban ezt a formát rizstortának, vagy mochinak nevezik, míg Magyarországon gyakran a zsemle alakhoz hasonlítják. Ez a metszési technika elsősorban az örökzöld cserjék esetében alkalmazható, melyek jól tűrik ezt a típusú formázást. Japánban általában *Rhododendron* fajokat nyírnak így, míg Magyarországon inkább *Ilex crenata*, *Buxus* és *Taxus* fajokat célszerű alkalmazni. (Gódorné Hazenaeuer, 2020) (INT-14)

A **niwaki** (庭木) jelentése: kerti fa, egy hagyományos japán metszési, növényformázási technika. Ezt általában fáknál, magasabb cserjéknél alkalmazzák. A formázás lényege, hogy a fa festőien természetes legyen. Olyan szabálytalan természetes alakú koronát hoznak létre, amely hasonlít egy viharos, festői táj fáira. Ez a technika éveken át tartó kitartást és a fa növekedési eszenciájának megértését igényli. (Gódorné Hazenaeuer, 2020)

A japán kertek autentikus szépségének megőrzése érdekében nélkülözhetetlen a folyamatos fenntartás és takarítás. Ezek a kertek rendkívül intenzív fenntartási igényekkel bírnak, mégis képesek teljes mértékben fenntarthatóak maradni akár évszázadokon át. A megfelelő szerszámok, technikák és szakmai tudás rendkívül fontos a japánkertek gondozásakor. Sokszor speciális szerszámokra van szükség, mint például ollók, metszőollók, metszőfűrészek, és japánfűrészek, amelyek lehetővé teszik a precíz és finom munkavégzést. A takarítás is alapvető része a japán kertek fenntartásának, mivel sok tűlevelű fa található ezekben a kertekben, és az egységes monokróm felületeken, például

70. ábra Tebouki (kézi bambusz seprű)

vízfelületeken, szárazkertekben és mohatakarón, a lehullott hosszú tűlevelek feltűnőek lehetnek. Ezeknek a leveleknek a takarítására általában speciális kézi bambusz seprűt, a *teboukit* alkalmazunk. Szerencsére szakmai gyakorlatom során többször lehetőségem volt ezeket a szerszámokat használni, és megismerkedni a japán kertek gondozásának módjaival.

Összegzés

Az interjúk és kutatások során mélyebb betekintést kaptam a japán kertek világába, valamint a magyarországi japánkertek kihívásaiba és lehetőségeibe. Magyarországon a japánkertek egyre népszerűbbé válnak, de ahhoz, hogy valódi japánkertet tervezhessünk és létrehozassunk, kiemelt fontosságú a tájékozottság, az autentikus japán kerttervezési elvek és stílusok terén.

Gódorné Hazenauer Zita, a zuglói japánkert felelőse és jelenleg japánkerti kutató és szakértő, mélyreható betekintést nyújtott a japán kertek történelmébe mind Japánban, mind Magyarországon. Érdekes volt hallani tőle a magyar japánkertek változásait és társadalmi megítélésüket Magyarországon, valamint azt, hogy milyen sok tényezőn keresztül kell átmenniük a kerteknek ahhoz, hogy még mindig fenntarthatóak legyenek, köszönhetően azok fenntartól odaadásának és gondoskodásának.

Bíró Tamás, az állatkert egyik rekonstrukciójának vezetője, kiemelkedő szakértő a keleti kertművészetek terén, beleértve a bonsai, suiseki és japánkert művészetet. A Japánban töltött hónapokig tartó gyakorlatai, nagyfokú szakmai tudást adtak neki, melyet később az állatkert japánkertjének kialakításában tudott kamatoztatni. Emellett előadásokat is tartott és a japán-baráti társaság tiszteletbeli tagja is.

Dani Zoltán, a magyarországi modern japánkert-építés kiemelkedő alakja, számos nemrégiben elkészült autentikus japánkert megalkotásában játszott vezető szerepet. Japánban szerzett autentikus tapasztalatai és tudása minden általa rekonstruált és épített kertben megnyilvánul. Ezek a kertek nemcsak szoros kapcsolatot teremtenek a két ország között kulturális és társadalmi szempontból, hanem élő és fejlődő barátsági köteléket is létrehoznak, ami ritkaságnak számít a térségben.

Az adaptáció és az alkalmazkodás a változó környezeti tényezőkhez, mint például a klímaváltozás, kulcsfontosságú a japánkertek fenntarthatósága és hosszú távú túlélésének szempontjából. Az interjúalanyok kifejtették, hogy a természetes környezet adottságaira és lehetőségeire építve tervezett japánkertek hozzájárulnak a táj harmonikus és természetközeli

megjelenéséhez. A japán kerti elemek adaptálása a magyar környezethez példája annak, hogy a japán kert nem csupán egy szigorúan meghatározott stílusú kert, hanem egy kreatív tér, ahol az elme és az inspiráció szabadon szárnyalhat. Ezek az elemek lehetővé teszik, hogy a magyarországi japánkertek különleges és egyedi karaktert kapjanak, miközben megőrzik az autentikus japán kertek jellegét és szépségét.

Irodalomjegyzék

Írott forrás

Dani, Z. (2024). *Japanese Garden Art*.

Dani, Z., & Bíró, T. (2011). *Egy darabka Japán*.

Ferenczy, L. (1992). *Régi japán kertek*. Budapest.

Geller, K., & Dénes, M. (2017). *Japonizmus a Magyar Művészetben*.

Gódorné Hazenaeuer, Z. (2020). *Japánkerti kalauz*.

Katsuya, I. (1994). *鑄びをめぐる話題*.

Kiáczné Sulyok, M., & Harnóczy, G. (1963). *A japánkert*. ZOO Budapest.

Marc, P. K. (1996). *Japanese Garden Design*. Tokió.

Marc, P. K., & Jiro, T. (2008). *Sakuteiki: Visions of the Japanese Garden*. Tokió.

Mitsui, S. (1987). *A japánkert titkai*. Budapest.

Sugimura, F. (dátum nélk.). *Japán nyelvű jegyzet*.

Internetes forrás

INT-01 <https://www.samuraitours.com/history-of-japanese-gardens/>

INT-02 <https://web-japan.org/niponica/niponica26/en/feature/feature02.html>

INT-03 <https://escapegardendesign.com/journey/nara-period-710-794-a-d/>

INT-04 <https://najga.org/handbook/heian-estate-garden/>

INT-05 <https://www.worldofinteriors.com/story/japanese-garden-history>

INT-06 <https://wawaza.com/blogs/when-less-is-more-japanese-concept-of-minimalism-and-beyond/>

INT-07	https://wawaza.com/blogs/when-less-is-more-japanese-concept-of-ma-minimalism-and-beyond/
INT-08	https://new.uniquejapan.com/ikebana/ma/
INT-09	https://medium.com/@kiyoshimatsumoto/ma-the-japanese-concept-of-space-and-time-3330c83ded4c
INT-10	https://andersongardens.org/
INT-11	https://www.jstor.org/stable/1587254
INT-12	https://www.turabazis.hu/latnivalok_ismerteto_499
INT-13	https://mek.oszk.hu/12300/12345/12345.pd2
INT-14	https://www.seattlejapanesegarden.org/blog/2016/06/15/karikomi-the-art-of-shearing-back
INT-15	https://matcha-jp.com/tw/2727
INT-16	https://japankert.eu/hu/
INT-17	https://www.japeto.co.uk/blog/29/2/the-different-types-of-japanese-garden
INT-18	https://japanesegarden.org/
INT-19	https://www.britannica.com/topic/sakoku

Ábrajegyzék

1. ábra Heijōkyū Tōin-teien, A keleti palota kertkének 1998-as rekonstrukciója (Nara).....	4
Forrás: https://www.oomittravel.com/uncategorized/japanese-gardens-development-through-the-ages/	
2. ábra Byōdō-in (Uji)	5
Forrás: https://www.byodoin.or.jp/en/learn/architecture/	
3. ábra Shinden-zukuri stílusú Higashi Sanjoden modellje (Kyoto)	5
Forrás: https://www.japanese-tc.com/2022/04/heian-period2.html	
4. ábra Saiho-ji / Koke-dera (Moha templom) kertje (Kyoto)	6
Forrás: https://theberkshireedge.com/real-estate/the-self-taught-gardener-green-space/saiho-ji-p1060066/	
5. ábra Kinkaku-ji (Arany Pavilon) (Kyoto)	7
Forrás: https://wanderlustcrew.com/most-beautiful-places-in-japan/	

6. ábra Ryōan-ji szárazkertje (Kyoto)	8
Forrás: https://www.japan-experience.com/all-about-japan/kyoto/temples-shrines/ryoanji	
7. ábra Shoin-zukuri stílusú épület	8
Forrás: https://en.idei.club/36371-japan-interior-architecture.html	
8. ábra „roji” teaházzal, lépőkövekkel és lámpással	9
Forrás: https://www.zoukei.net/zenkoku/chaniwa.html	
9. ábra Átlagos sétakert, Suizenji park (Kumamoto)	10
Forrás: https://japancheapo.com/place/suizenji-garden/	
10. ábra Tipikus daimyo kert, Ritsurin park (Takamatsu)	10
Forrás: https://www.my-kagawa.jp/en/see-and-do/10077	
11. ábra Az Adachi szépművészeti múzeum kertje is alkalmazza a shakkei elvét.....	10
Forrás: https://www.nobechicreative.com/blog/tag/Japanese+Culture	
12. ábra „tsubo niwa” kőlámpással	10
Forrás: https://www.shutterstock.com/image-photo/kyoto-old-inner-courtyard-716569906	
13. ábra Kiyosumi sétakert (Fukagawa, Tokyo).....	11
Forrás: https://www.japan-guide.com/e/e3034_006.html	
14. ábra Tofukuji sakk mintás kertje (Kyoto).....	11
Forrás: https://www.xiusheji.com/article/5481.html	
15. ábra A japán kertek történelme (saját)	12
16. ábra shin-gyo-so elv a kalligráfiában	13
17. ábra japán kertek jelleg szerint (saját)	14
18. ábra A japán kertek Venn-diagramja (saját)	14
19. ábra Portland Japanese Garden (Oregon, USA).....	15
Forrás: https://japanesegarden.org/about-portland-japanese-garden/	
20. ábra Szentendrei japánkert	15
Forrás: https://ilovedunakanyar.hu/dunakanyar/szentendrei-japankert/	
21. ábra Margitszigeti japánkert	16
Forrás: https://relaxgarden.hu/japan-kert/	
22. ábra az autentikusság fajtái (legautentikusabb fent, legkevésbé autentikus lent)	17
23. ábra Japanese Tea Garden 1966-ban (San Francisco, USA)	18
Forrás: https://www.sfgate.com/local-donotuse/slideshow/Japanese-Tea-Garden-in-Golden-Gate-Park-145473.php	
24. ábra Giardino giapponese (Róma).....	19
Forrás: https://www.wantedinrome.com/yellowpage/japanese-gardens-at-romes-japanese-cultural-institute.html	
25. ábra A zuglói japánkert 1930 körül (Forrás: Gódorné Hazenauer Zita).....	19
26. ábra A margitszigeti japán stílusú kert vízesése	20
Forrás: https://twitter.com/veronika_kovago/status/1533043940122820609	
27. ábra A Fővárosi Állatkert japánkertje.....	20

28. ábra A szentendrei japánkert	21
Forrás: https://welovebudapest.com/en/article/2019/04/15/visit-szentendre-s-very-own-japanese-garden/	
29. ábra A gyulai japánkert.....	21
Forrás: https://spabook.net/blog/furdok/gyula-japankert/	
30. ábra A magyarországi japánkertek időrendben (saját)	21
31. ábra Japán kerti foglalkozás a Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeumban (saját kép) ...	22
32. ábra Japán teaszertartás a Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeumban.....	22
Forrás: https://hoppmuseum.hu/en/news/details/24-The_authentic_Japanese_tea_ceremony_room_has_opened	
33. ábra Japán teakertes óra az egyetemen (saját fotó)	22
34. ábra Takamatsu herceg és Kikuko hercegné Budapesten 1938-ban (forrás: Gódorné Hazenauer Zita)	24
35. ábra A zuglói japánkert kőlámpása és azumaya-ja (kerti pihenője)	25
36. ábra A zuglói japánkert alaprajza (forrás: Gódorné Hazenauer Zita).....	26
37. ábra A zuglói és a hagyományos japán kerti kőhasználat	26
38. ábra Székely Bertalan: Japán nő (1871)	27
Forrás: https://viragjuditgaleria.hu/en/product/japan-no-1871-en/	
39. ábra A margitszigeti japánkert juharosa ősszel.....	29
Forrás: https://kertlap.hu/japankert-latogatashoz-nem-kell-japanba-utaznod/margitsziget-japan-kert-foto-novak-titanilla/	
40. ábra Jissō-in szárazkertje.....	31
Forrás: https://www.shutterstock.com/image-photo/kyoto-jisso-temple-autumn-japan-365959550	
41. ábra Acer ginnala őszi lombszínje.....	32
Forrás: https://www.xplant.co.kr/en/item/1638841252	
42. ábra Hasegawa Tōhaku: Fenyők (Momoyama-kor).....	33
Forrás: https://hakutea.com/blogs/tea-journal/yohaku-no-bi-the-beauty-of-empty-space	
43. ábra Az állatkert japánkertjének a terve (Forrás: Serdült Ádám).....	38
44. ábra Az állatkert japánkertje a 60-as években (forrás: Serdült Ádám).....	38
45. ábra Az állatkert japánkertje a 2010-es években (forrás: Serdült Ádám).....	38
46. ábra A szentendrei japánkert napközben	45
Forrás: https://issuu.com/bcoolmagazin/docs/bcool_magazin_v._vfolyam_3._sz_m_2022._augusztus/s/16550442	
47. ábra japán kerti típusok megjelenése a szentendrei japánkertben.....	46
48. ábra Japánkert (Hasselt, Belgium)	47
Forrás: https://www.cruisetotravel.com/2016/10/31/a-japanese-garden-in-belgium/	
49. ábra Azumaya a zuglói japánkertben.....	48
50. ábra Ono Hikariko, japán nagykövet a zuglói japánkerti napon	50
Forrás: https://www.facebook.com/JapaneseEmbassyinHungary/?locale=ka_GE	

51. ábra A szentendrei japánkert vizes kertje (saját kép)	52
52. ábra A szentendrei japánkert andezit sziklái (saját kép).....	53
53. ábra Üres tér alkalmazása a szentendrei japánkertben (saját kép)	56
54. ábra Az üres tér használata a japán művészetben.....	56
Forrás: https://hakutea.com/blogs/tea-journal/yohaku-no-bi-the-beauty-of-empty-space	
55. ábra Az üresség szépsége az építészetben	56
Forrás: https://www.hachise.jp/coordinator/motokado/works/003/index.html	
56. ábra Margitszigeti japánkert (forrás: Némédi Boglárka)	57
57. ábra Entsu-ji kertje	57
Forrás: http://art.kyoto.jp/blog/2014/03/29/entsuji-temple/	
58. ábra A szentendrei japánkert wabi-sabi jellege	57
59. ábra A szentendrei japánkert keret jellege (saját kép)	58
60. ábra Murin-an kert keret jellege (forrás: Dani Zoltán).....	58
61. ábra Az állatkerti japánkert izgalmas domborzata (saját kép).....	58
62. ábra Az állatkerti japánkert természetes, shizen szegélye (saját kép)	59
63. ábra A shizen elv alkalmazásában Kyoto-ban (forrás: Dani Zoltán).....	59
64. ábra Esti fények a szentendrei japánkertben	59
Forrás: https://japankert.eu/hu/component/tags/tag/beautiful-japanese-garden	
65. ábra Esti fények Niigatában (forrás: Dani Zoltán)	59
66. ábra A szentendrei japánkert andezit sziklái (saját kép).....	60
67. ábra A fűvészkert Ázsia kertjében szoliter kőállítás (saját kép).....	60
68. ábra Kövek vízesés szerű elrendezésben Szentendrén (saját kép)	60
69. ábra A szentendrei japánkert vezetett vizes csobogója (saját kép).....	61
70. ábra Pinus növényalkalmazás a szentendrei japánkertben (saját kép)	62
71. ábra Kőlámpás Dani Zoltán magánkertjében (saját kép)	63
72. ábra Tebouki (kézi bambusz seprű).....	64
Forrás: https://store.shopping.yahoo.co.jp/shioken/sei-9.html	

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről

A hallgató neve: DIÓS DOMINIK ZOLTÁN
A Hallgató Neptun kódja: DUV6C6
A dolgozat címe: A MAGYARORSZÁGI JAPÁN KERTEK ÉS A JAPÁN KERT TERVEZŐK, SZAKÉRTŐK GONDOLKOZÁSA
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: TÁJÉPÍTÉSZETI, TELEPÜLÉSTERVEZÉSI ÉS DISZKORTÉSZETI INTÉZET
A konzulens tanszékének a neve: KERTMŰVELÉSI ÉS KERTÉPÍTÉSZETI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottnak, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumba. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumban.

Kelt: 2024. év 04 hó 29 nap

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

DÖS DOMINIK ZOLTÁN (név) (hallgató Neptun azonosítója: DUV6CG)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő
védésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*3}

Kelt: 2024. év 04. hó 29 nap

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.